

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

ROKRAKSTA EKSPERTĪZE

BAKALaura DARBS

Autore: Veronika Iršiņa

Studenta apliecības Nr.: vi16005

Darba vadītāja: Doc. Elita Nīmande

RĪGA 2019

Anotācija

Kriminālprocesā ir svarīgi, lai tiktu ievērotas visas procesuālās normas, netiktu pārkāpti pamatprincipi un tiktu panākta taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulēšana. Šādu uzdevumu rezultātu panākšana nav iespējama bez kriminālistikā noteiktajiem uzdevumiem un likumsakarībām.

Šajā bakalaura darbā sīkāk tiek analizēts viens no tiesu ekspertīžu veidiem – rokraksta ekspertīze, ko darba autore pēta kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 132.panta 1.daļu, kurā rokraksta ekspertīzes atzinums par faktiem un apstākļiem konkrētajā kriminālprocesā var būt par pierādījumu.

Bakalaura darbam ir trīs nodaļas.

Pirmajā nodaļā tiek sniegts īss vēsturisks rokraksta ekspertīzes attīstības ieskats.

Otrajā nodaļā tiek apskatīts rokraksta ekspertīzes saturs un apjoms no kriminālprocesuālā un kriminālistikas viedokļa.

Trešajā nodaļā tiek analizēts rokraksta ekspertīzes atzinums kā pierādījums kriminālprocesā, vērtējot tā attiecināmību, pieļaujamību, ticamību.

Atslēgvārdi: kriminālprocess, kriminālistika, rokrakstu ekspertīze, pierādīšanas līdzeklis.

Annotation

In criminal procedure it is important to observe all procedural norms, including that all basic principles should not be violated and it is important to achieve fair adjustment of criminal relation. Goals like this can not be achieved without regularities and tasks formulated in criminalistics.

In this bachelor, thesis are about in details analyzed one of the type of forensic expertises – handwriting expertise, which author studies together with Criminal Procedure law article Nr. 132. Due to this article handwriting expertise conclusion about facts and circumstances in criminal procedure can be recognized as evidence.

Bachelor thesis has three chapters.

First chapter is about historical development of handwriting expertise.

Second chapter is about handwriting expertise content and extent from criminalistics and criminal procedure perspective.

In the third chapter author analyzes handwriting expertise conclusion as evidence in criminal procedure, considering eligibility, admissibility and validity.

Keywords: criminal procedure, criminalistics, handwriting expertise, evidence.

Saturs

Anotācija	2
Annotation	3
Ievads	5
ROKRAKSTA EKSPERTĪZES ĪSS VĒSTURISKS PĀRSKATS	7
Rokraksta ekspertīzes attīstība pasaulē	7
Rokraksta ekspertīzes īss vēsturisks pārskats Latvijas teritorijā.....	9
ROKRAKSTA EKSPERTĪZES SATURS UN APJOMS	14
Ekspertīzes definīcija	14
Rokraksta ekspertīzes apjoms (veidi).....	21
ROKRAKSTA EKSPERTĪZES ATZINUMS KĀ PIERĀDĪJUMS KRIMINĀLPROCESĀ	27
Rokraksta ekspertīzes atzinuma attiecināmība.....	32
Rokraksta ekspertīzes atzinuma pieļaujamība.....	35
Rokraksta ekspertīzes atzinuma ticamība	38
KOPSAVILKUMS	42
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	44
Dokumentārā lapa	49

Ievads

Jau kopš 19.gs. beigām rokraksta ekspertīze ir ļoti attīstījusies gan kā procesuāla darbība, gan kā kriminālistiskās tehnikas un kriminālistiskās taktikas daļa, lai nodrošinātu mūsdienās kriminālprocesa prasībām atbilstošu rokraksta ekspertīzes atzinumu un šo atzinumu varētu izmantot kā pierādīšanas līdzekli. Pateicoties straujajai dokumentu tiesiskajai apgrozībai, rokraksta ekspertīzē nākas atbildēt uz ļoti sarežģītiem procesa virzītāja jautājumiem, kādēļ ir rūpīgi jāpārbauda rokraksta ekspertīzes atzinuma kā pierādījuma vērtēšanas kritēriji, lai nepieļautu netaisnīgu tiesisko attiecību noregulēšanu.

Rokraksta ekspertīzes jēdziens ir ļoti plaši aptverams, jēdziena saturs ir apskatāms gan kriminālistikā, gan kriminālprocesā, kā rezultātā bieži tiek jaukts ar citām zinātnēm, kā grafoloģiju, kas nav tiesu ekspertīze.

Rokraksta ekspertīzes atzinums krimināllietā var tikt izmantots kā pierādīšanas līdzeklis. Attiecīgi ir izveidojusies prakse gan kriminālprocesā, gan kriminālistikā attiecībā uz rokraksta ekspertīzes veikšanu un atzinuma pamatošanu tā, lai tas būtu izmantojams kā pierādījums. 2017.gadā Valsts tiesu ekspertīžu birojā ir veiktas 1798 ekspertīzes. Starp 19 ekspertīžu veidiem, rokraksta ekspertīze ir otra visvairāk veiktā (252 ekspertīzes) pēc Ceļu satiksmes negadījumu izpētes.¹ Lai gan noteikto un izpildīto rokraksta ekspertīžu skaits ir pakāpeniski mazinājies, “ēnu” ekspertu ieviestās prakses dēļ, rokraksta ekspertīzes ekspertu noslogotība ir paaugstināta.²

Autore darbā pētīs vairākus dažādus literatūras avotus, normatīvos aktus un tiesu praksi, vērtēs publiskos pārskatus, lai noskaidrotu rokraksta ekspertīzes un tās atzinuma būtību kriminālprocesā, vērsot uzmanību arī uz rokraksta ekspertīzes izpratni kriminālistikā.

Bakalaura darba autore izpētīs rokraksta ekspertīzes jēdzienu. Darbā tiks pētīta rokraksta ekspertīzes vēsturiskā attīstība gan pasaulē, gan Latvijas teritorijā. Tiks apskatīts arī rokraksta ekspertīzes saturs, lai nošķirtu kriminālprocesa un kriminālistikas skatījumu uz rokraksta ekspertīzi, kā arī tiks apskatīts rokraksta ekspertīzes apjoms, vērtējot tiesu ekspertīžu veidus un klasifikāciju. Darba autore sīkāk izpētīs rokraksta ekspertīzes atzinuma kā pierādījuma vērtēšanas kritērijus, lai konstatētu problemātiskos jautājumus.

¹ Valsts tiesu ekspertīžu biroja gada pārskati. Pieejams: http://vteb.gov.lv/gada_parskati [skatīts 05.05.2019.].

² Ibid.

Darba mērķis ir izpētīt un analizēt rokraksta ekspertīzi gan no kriminālprocesuālā, gan no kriminālistikas viedokļa, saprast, kas veido rokraksta ekspertīzes saturu un kā tā tiek regulēta normatīvajos aktos.

Lai sasniegtu darba mērķi autore paredz šādus darba uzdevumus:

1. Aprakstīt rokraksta ekspertīzes vēsturisko attīstību un izveides iemeslus;
2. Izpētīt rokraksta ekspertīzes definīciju no kriminālistikas viedokļa;
3. Izpētīt rokraksta ekspertīzes definīciju no Kriminālprocesa likuma viedokļa;
4. Nošķirt rokraksta ekspertīzes jēdzienu no grafoloģijas;
5. Izpētīt ekspertīzes veidus kriminālprocesā un kriminālistikā, to klasifikāciju, noteikt rokraksta ekspertīzes vietu klasifikācijas sistēmā;
6. Izvērtēt rokraksta ekspertīzes atzinumu pēc attiecināmības, pieļaujamības, ticamības;
7. Izpētīt nolēmumus, kuros ir izmantota rokraksta ekspertīzes atzinums kā pierādījums.

Darba izstrādē autore izmanto salīdzinošo metodi (vairāku zinātnes nozaru skatījums uz rokrakstu ekspertīzi, atziņu salīdzinājums) un analītisko metodi (dažādu juridiskajā literatūrā izteikto atziņu vērtēšana).

No tiesību normu iztulkošanas metodēm, autore darbā izmantoja - vēsturisko metodi, lai izpētītu rokraksta ekspertīzes attīstības gaitu; sistēmisko metodi, kas tika izmantota, lai pētītu rokraksta ekspertīzes atzinuma kā pierādījuma kriminālprocesā vērtēšanas kritērijus; salīdzinošo pētīšanas metodi, lai noteiktu rokraksta ekspertīzes saturu kriminālprocesā un kriminālistikā.

ROKRAKSTA EKSPERTĪZES ĪSS VĒSTURISKS PĀRSKATS

Rokraksta ekspertīzes attīstība pasaulē

Vienlaikus ar rakstītākas izplatību un rakstīto dokumentu nozīmes pieaugumu sabiedrībā, atsevišķi cilvēki centās sava noziedzīgā mērķa sasniegšanai izmantot rakstītu tekstu, to viltojot. Tādēļ radās nepieciešamība uzrakstīto pētīt, lai noteiktu tā autentiskumu vai atmaskotu viltojumu.³ Mūsdienās rokraksta ekspertīzes definīcija ir attīstījusies, tiesu ekspertam, pētot tekstus, ierakstus, nav svarīgs saturs, bet galvenais uzdevums ir identificēt attiecīgā teksta vai ieraksta izpildītāju. Uzsvars netiek likts uz saturu, bet gan uz teksta materiālu izpildīšanu.⁴ Šāda iezīme arī ir svarīga, lai salīdzinošo rokraksta ekspertīzi nošķirtu no grafoloģijas, kas pēta sakarības starp rokrakstu un raksturu.

Sākumā rokrakstu pētīja klosteru un dažādu valsts institūciju rakstveži un skolotāji – tie samērā nedaudzie cilvēki, kuri prata rakstīt. Vēlāk šajā darbā sāka specializēties sevišķi rakstības lietpratēji. Izveidojās tā sauktā kaligrāfiskā rokraksta pētīšanas skola. Tās pārstāvji pētīja un salīdzināja tikai atsevišķu burtu konfigurāciju, norobežojoties no rakstu satura un neievērojot pat noteiktam cilvēkam piemītošās rokraksta variācijas. 19.gs. beigās to nomainīja tā sauktā pazīmju aprakstošā skola. Viens no tās pamatlicējiem – vārdiskā portreta izgudrotājs, bijušais Parīzes prefektūras rakstvedis Alfonss Bertijons 1897.gadā izstrādāja tipisko rokraksta elementu katalogu. Šos elementus tad arī meklēja salīdzināmajos rokrakstos. Sakrītošos atzīmēja ar “+”, atšķirīgos ar “-”. Ja vairāk bija “+” zīmju, tad uzskatīja, ka abus rokrakstus izpildījis viens indivīds, ja vairāk “-” – dažādas personas.⁵ Šo laika posmu var uzskatīt par rokraksta ekspertīzes jēdziena aizsākumu, un, autoresprāt, arī rokraksta ekspertīzes izpildes attīstību, ņemot vērā to, ka mūsdienās rokrakstu salīdzinošajā metodē eksperti, vērtējot tekstu, atzinumus pamato ar būtisku sakrītību vai būtisku atšķirību secinājumiem.

Autoresprāt, pastāv maldīgs uzskats, ka grafometrija un grafoloģija pēc būtības ir tas pats, kas salīdzinošā rokrakstu ekspertīze. Viens no grafometrijas pamatlicējiem, franču kriminālists Lokārs izteica grafometrijas būtību frāzē “uzzināt – tas ir izmērīt”, meklēja atsevišķas izmērāmas

³ Autoru grupa profesora A.Kavaliņa vadībā, Kriminālistika. Mācību grāmata. Pirmā daļa. Kriminālistiskā tehnika. Rīga: LPA, 1999, 224.lpp.

⁴ Valsts tiesu ekspertīžu birojs par rokrakstu ekspertīzi. Pieejams: http://vteb.gov.lv/par_rokrakstu_ekspertizi [skatīts 02.04.2019].

⁵ Autoru grupa profesora A.Kavaliņa vadībā, Kriminālistika. Mācību grāmata. Pirmā daļa. Kriminālistiskā tehnika. Rīga: LPA, 1999, 224.lpp.

rokraksta pazīmes un burtu elementus, savus atzinumus pamatojot ar izmēru sakritību vai nesakritību.⁶ Daži kriminālisti kā sevišķi reakcionāru un antizinātnisku uzskatīja grafoloģiju, kura pētīja un pamatoja rokraksta atkarību no cilvēka psihiskām īpašībām, viņa rakstura un veselības. Pirmais par šādu sakarību jau 1622.gadā izteicās itāļu ārsts Kamils Baldo. 1872.gadā to tālāk attīstīja abats Mišons, bet vēlāk šim uzskatam pievienojās arī itāļu kriminologs Čezarē Lombrozo un citi šīs skolas sekotāji līdz pat mūsu dienām.⁷ Šādas atziņas vēl joprojām ir vērojamas rokraksta salīdzinošo metožu likumsakarībās gan pētot rokraksta burtu īpašības, gan pētot rokraksta autora psihofizioloģisko stāvokli, kas var ietekmēt rokraksta izpausmi, tomēr autore uzskata, ka tās nav noteicošās pazīmes, lai sniegtu atzinumu par rokraksta ekspertīzi mūsdienās, un neizsaka rokraksta ekspertīzes principa būtību – sniegt secinājumus par to, vai rokraksts/paraksts sakrīt ar iesniegtajiem salīdzināmajiem paraugiem, vai arī identificēt rokraksta/paraksta autoru jeb izpildītāju.

1911.gada vasarā Krievijas tieslietu ministrijas vecākā juriskonsulta S.Tregubova vadībā sešpadsmit tieslietu sistēmas darbinieku devās uz Šveici, fakultātes profesora un zinātniskās policijas institūta direktora Rūdolfā Arčibalda Raisa lekcijas par zinātnes metožu izmantošanu noziegumu izmeklēšanā. Šajā lekciju ciklā Krievijas juristiem pirmoreiz tika dotas sistemātiskas zināšanas, kas aptvēra gan notikuma vietas apskates metodiku, gan pēdu – pirkstu, kāju, ielaušanas rīku u.c. – izpēti, gan viltotu dokumentu, vērtspapīru, slepenrakstā rakstītu un šifrētu tekstu izpēti, dedzinātu dokumentu teksta atjaunošanu un tīšu dedzināšanu izmeklēšanas metodes.⁸ Var secināt, ka 20.gs. sākumā jau bija izveidojusies un pastāvēja sistemātiski sakārtota prakse noziegumu izmeklēšanā, izmantojot rokraksta ekspertīzi. Jāpiebilst, ka mūsdienās rokraksta ekspertīze dod atzinumus jau noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā, kas ir uztverama daudz plašāk nekā noziegumu izmeklēšana.

1912.gada 9.decembrī Pēterburgā tika atklāts Krievijā pirmais zinātniskās tiesekspertīzes kabinets. 1914.gada 1.janvārī pēc Pēterburgas parauga līdzīgi kabineti sāka darboties Maskavā, Kijevā un Odesā, kas bija pozitīvs notikums objektīvas un zinātniski pamatotas ekspertīzes attīstībā. Kopumā 1914.gadā visos četros zinātniskās tiesekspertīzes kabinetos tika pabeigtas ekspertīzes 855 krimināl- un civillietās. Salīdzinājumam var noderēt kriminālistikas dati, kuri gan atspoguļo 1908.gadu, taču visai uzskatāmi parāda vispārīgo stāvokli kriminālnoziedzības jomā

⁶ Autoru grupa profesora A.Kavaliēra vadībā, Kriminālistika. Mācību grāmata. Pirmā daļa. Kriminālistiskā tehnika. Rīga: LPA, 1999, 224.lpp.

⁷ Ibid.

⁸ Zauers A. Kriminālistiskā ekspertīze Latvijā laikmetu griežos. Rīga: LPA izdevums, 2001, 29.lpp.

cariskajā Krievijā. Apgabaltiesās šajā laikposmā ienāca 411778 krimināllietas; tajā pašā gadā par krāpšanu, piesavināšanos un dokumentu viltošanu tika ierosinātas 13049.⁹

Neskatoties uz to, ka rokraksta ekspertīzes aizsākumi ir novērojami 19. gs. beigās, var secināt, ka tikai sākot ar 20.gs. sākumu strauji attīstījās rokraksta ekspertīzes izmantošana noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā. Vēsturisko un citu apstākļu dēļ rokraksta ekspertīzes attīstība turpinājās arī Latvijas teritorijā.

Rokraksta ekspertīzes īss vēsturisks pārskats Latvijas teritorijā

Latvijas teritorijā dokumentu izpētes metožu attīstību veicināja 19.gs. otrajā pusē pieaugusi iedzīvotāju tiesiskā aktivitāte. Arī tā laika latviešu presē parādījās vairāki raksti, kas veltīti apšaubāmu dokumentu izpētei. Piemēram var minēt laikrakstā “Tēvija” publicētos “Par rakstiskiem pierādījumiem” un “Kādas ierunas prāvniekiem pret viltoto dokumentu”, kur paskaidrots, kā rīkoties, ja tiesājos tiek izmantoti rakstiski pierādījumi.¹⁰ Šo metožu attīstība veicināja arī rokraksta ekspertīzes izmantošanas iespējas procesos, nodrošinot taisnīgāku lietas iznākumu.

Vairumā gadījumu, kad tiesai vai izmeklēšanai bija nepieciešamība pēc lietpratēja dokumentu izpētei, par tādu tika pieaicināts glītrakstīšanas skolotājs, kaligrāfs vai vietējās pašvaldības ierēdnis. Šādu ekspertu izvēle pamatojās apstākļi, ka minētajiem cilvēkiem praksē bieži jāsaskaras ar rakstiskiem tekstiem un dokumentiem, sakarā ar ko viņiem jābūt zināmai pieredzei šajā jomā.¹¹ Tolaik “lietpratēja” izpratne bija saprotama savā ziņā kā sinonīms vārdam “eksperts”, tomēr, attīstoties “ekspertīzes” jēdzienam, “lietpratēja” definējumu vairs nevarēja pielīdzināt “eksperta” nozīmei, it īpaši, ņemot vērā, kādu tas ir ieguvis mūsdienās.

Visai ironiski šādus ekspertus vērtējis tā laika krievu kriminālists B. Brazols, rakstot par kādu Krievijas apriņķa pilsētu, kur eksperts – glītrakstīšanas skolotājs pirms atzinuma došanas tiesas izmeklētājam vienmēr jautājis, vai apsūdzētais atzinies, jo no šīs atbildes bija atkarīgs minētā “eksperta” atzinums.¹² Autore uzskata, ka mūsdienu kriminālprocesā šāda rīcība būtu nepieļaujama, jo rokraksta ekspertīzes atzinums ir pierādīšanas līdzeklis, kuru sastādot ir jāievēro Kriminālprocesa likumā noteiktā kārtība. Ekspertam jāstrādā tikai ar dotajiem materiāliem un

⁹ Zauers A. Kriminālistiskā ekspertīze Latvijā laikmetu griežos. Rīga: LPA izdevums, 2001, 31.lpp.

¹⁰ Ibid, 24.lpp.

¹¹ Ibid.

¹² Zauers A. Kriminālistiskā ekspertīze Latvijā laikmetu griežos. Rīga: LPA izdevums, 2001, 24.lpp.

jāvadās no likumsakarībām rokraksta salīdzinošās izpētes metodē, nedrīkst pastāvēt ārēji faktori, kas var ietekmēt rokraksta ekspertīzes atzinumu.

Daudz ziņu par kriminālistikas tehnikas pirmsākumiem Latvijā varētu sniegt policijas kriminālmeklēšanas nodaļu materiāli. Rīga aiz Pēterburgas, Maskavas un Varšavas bija ceturta pilsēta, kura vēl 19.gs beigās tika izveidota kriminālmeklēšanas nodaļa, kur liela uzmanība tika pievērsta divām lietisko pierādījumu grupām – dokumentiem un pirkstu pēdām. Ja ekspertīzes uzdevumā ietilpa rokrakstu salīdzināšana, izmeklēšanas tiesnesim ekspertīzes kabinetam bija jānosūta pēc iespējas lielāks dažādos laikos brīvi rakstītu rokraksta paraugu, tostarp arī vairāki paraugi, kas radušies aptuveni tajā pašā laikā, kad izpētāmais dokuments. Līdzās brīvajiem rokraksta paraugiem salīdzināšanai bija jānosūta arī paraugi, kas sagatavoti izmeklēšanas tiesneša klātbūtnē.¹³ Salīdzinot ar 2005.gadā stājušos Kriminālprocesa likumu¹⁴ (turpmāk – KPL), interesanti atzīmēt, ka KPL noteiktajā kārtībā, rokraksta ekspertīzes ekspertam nepieciešamos materiālus iesniedz procesa virzītājs, nevis izmeklēšanas tiesnesis, kura galvenā funkcija kriminālprocesā ir pārbaudīt, lai netiktu pārkāptas cilvēktiesības. Dažādo regulējumu dēļ, pastāv dažādi faktori, kas ietekmēja rokraksta ekspertīzes izpratni dažādos laika posmos.

Latvijā līdz 1920.gadam nebija kriminālistikas iestāžu, līdz ar to šī zinātne attīstījās lēni, turklāt izmeklēšanas praksē tehniskos līdzekļus izmantoja reti.¹⁵ “1921.gada oktobrī ministru kabinets nolēma organizēt zinātniskās tiesekspertīzes institūtu pie tiesu palātas. Vispirms tika organizēts Zinātniskās tiesu ekspertīzes kabinets, kurā ietilpa fotolaboratorija un ķīmijas laboratorija.”¹⁶ Kabineta pirmajā darbības gadā – no 1923.gada 1.aprīļa līdz 1924.gada 1.aprīlim – tika izdarīta 281 lietiskā pierādījuma ekspertīze, no kā 72 gadījumos izpētes objekts bija rokraksts un paraksts (rokraksta izpēte avotā tiek dēvēta par grafotehnisko izmeklēšanu).¹⁷ Salīdzinot ar Valsts tiesu ekspertīžu biroja, kas ir Zinātniskā tiesu ekspertīzes kabineta funkciju pārmantotājs un darbības turpinātājs, 2017.gada publisko pārskatu,¹⁸ rokraksta ekspertīze vēl joprojām ir viena no visvairāk veiktajām ekspertīzēm. 2016.gadā tika veiktas 318 ekspertīzes, bet 2017.gadā 252 ekspertīzes, kas liecina par to, ka rokraksta ekspertīzes pielietojamība ir palielinājusies 3 – 4 reizes.

¹³ Zauers A. Kriminālistiskā ekspertīze Latvijā laikmetu griežos. Rīga: LPA izdevums, 2001, 24.lpp.

¹⁴ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieņemts 21.04.2005. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [skatīts 19.04.2019.].

¹⁵ Autoru grupa profesora A.Kavaliņa vadībā, Kriminālistika. Mācību grāmata. Pirmā daļa. Kriminālistiskā tehnika. Rīga: LPA, 1999, 31.lpp.

¹⁶ Indulēns I. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne, 1978, 18.lpp.

¹⁷ Zauers A. Kriminālistiskā ekspertīze Latvijā laikmetu griežos. Rīga: LPA izdevums, 2001, 43.lpp.

¹⁸ Valsts tiesu ekspertīžu biroja gada pārskati. Pieejams: http://vteb.gov.lv/gada_parskati [skatīts 19.04.2019.].

Sākot ar divdesmito gadu vidu, lielākā daļa ekspertīžu bija dokumentu kriminālistiskās izpētes, no tām vairums rokraksta, tostarp arī paraksta ekspertīzes, jo vispārīgā kriminālnoziedzība bija kritusies, līdz ar ekonomikas stabilizāciju pieauga civiltiesiskās aktivitātes, kas izpaudās, gan slēdzot saimnieciska rakstura līgumus, gan saņemot un aizdodot naudu. Radījās apstākļi krāpšanai, viltojot parakstu, palielinot vekselī ierakstīto naudas summu vai arī imitējot viltojumu. Salīdzinot pētāmos rokrakstus, tika izmantota grafoloģiskā analīze -pētīti tika atsevišķi burti, bet ar kaligrāfijas metodi- atsevišķu burtu formas. Tika analizētas rokraksta vispārīgās īpašības, burtu uzbūve un sevišķas individuālās pazīmes. Par individuālajām pazīmēm tika minētas rakstīto burtu slīpums, burtu lieluma maiņa, ritms; tieksme palielināt vai samazināt burtus, burtu sākuma vai nobeiguma vilcieni, pusgaro burtu augšējo un apakšējo daļu īpatnības - cilpu forma; diakritiskās zīmes; pārtraukumi pie burtiem, interpunkcijas īpatnības, attālums starp vārdiem un burtiem, datuma rakstīšanas veids, saīsinājumi, lieki vilcieni - viss, kas neietilpa normāla alfabēta noteikumos, tika uzskatīts par individuālu.¹⁹

Pēc eksperta P. Bērziņa domām, pamatojoties uz sīkām nesakritīgām īpatnībām, noteiktu slēdzienu var dibināt tikai tad, ja eksperta rīcībā ir plašs salīdzināšanas materiāls.²⁰ Autore piekrīt šim viedoklim, jo šāda problēma ir aktuāla arī mūsdienās rokraksta ekspertīzes atzinuma veidošanā, tāpēc viens no rokraksta ekspertīzes noteikumiem ir minimālie iesniedzamie salīdzinošie materiāli. Šāds viedoklis tiek izteikts arī ārzemju literatūrā, sakot, ka, kad ekspertam ir iedots saprātīgs daudzums salīdzinošo materiālu, vienmēr būs mazāka iespējamība, ka eksperts kļūdīsies savos secinājumos.²¹

Jāmin tas, ka rokrakstu ekspertīzes sfērā izmeklēšanas tiesneši ievēroja cariskās Krievijas laikā iedibināto praksi; proti- ekspertīze tiek noteikta gadījumos, kad to prasa lietas apstākļi; ja izmeklēšanas tiesnesim par konkrēto rokrakstu nav šaubu, ekspertīze netika noteikta. Vienkāršākas rokrakstu ekspertīzes - pēc izmeklēšanas tiesneša uzskata - tika izdarītas, pieaicinot lietpratēju izmeklēšanas tiesneša kabinetā.²² Šāds rokraksta ekspertīzes noteikšanas regulējums vairs nepastāv, pēc autores domām, tāpēc, ka rokraksta ekspertīze tika noteikta pēc vienas personas subjektīvajiem uzskatiem un vispārējās pieredzes, strādājot ar krimināllietām, un tādējādi nevarēja tikt nodrošināts taisnīgs krimināltiesisko attiecību regulējuma iznākums. Iespējams, tāpēc, sakarā ar rokraksta analīžu lielo skaitu Zinātniskās tiesekspertīzes institūtā un to sarežģītību, tika publicēts

¹⁹ Zauers A. Kriminālistiskā ekspertīze Latvijā laikmetu griežos. Rīga: LPA izdevums, 2001, 56.- 60.lpp.

²⁰ Ibid, 62.lpp.

²¹ Saferstein R. Criminalistics. An introduction to forensic science. Fifth edition. Prentice Hall Englewood Cliffs, USA, 1995, p. 472.

²² Zauers A. Kriminālistiskā ekspertīze Latvijā laikmetu griežos. Rīga: LPA izdevums, 2001, 126.lpp.

A. Kangera raksts "Rokrakstu salīdzināšanas materiāla nozīme rokrakstu identificēšanā". Tajā tika izklāstītas galvenās kļūdas, kuras pielaiž izmeklēšanas tiesneši un citas amatpersonas, sagatavojot, glabājot un nosūtot rokraksta izpētei dokumentus. Atzīmējot, ka rokraksta ekspertīzes ir vienas no sarežģītākajām, prof. A. Kangers norādīja, ka nereti tie materiāli, ko piesūta ekspertīzei, ir nederīgi vai salīdzināšanai nepietiekami.²³ Jāatzīmē, ka salīdzinošo materiālu nozīme rokraksta ekspertīzē ir ļoti būtiska, jo tieši pateicoties tiem ir iespēja taisīt pamatotu ekspertīzes atzinumu.

Vācijas okupācijas laikā, lielākais ekspertīžu skaits vēl joprojām bija saistīts ar dokumentu krimināltiesisko izpēti. 1942.gada zinātniskās tiesekspertīzes institūta atskaitēs norādīts arī sadalījums pa ekspertīžu veidiem. 1943.gada statistika rāda, ka no gada laikā izdarītajām 190 ekspertīzēm 71 gadījumā izpētes objekts ir bijis rokraksts vai paraksts, 28 notikumos tika pētīti viltoti dokumenti.²⁴

Attīstoties ekspertīzes definīcijai, pieauga arī ekspertu skaits. Arvien populārāks palika viedoklis, ka eksperta atzinums ir viena no svarīgākajām iezīmēm kriminālprocesos, neskatoties uz to vai tas tiek sniegts un paskaidrots mutiski, vai arī tiek iesniegts kā rakstisks dokuments, kas tiek pievienots procesam.²⁵ Rokraksta ekspertīzi vēl joprojām var uzskatīt par vienu no sarežģītākajām un vienu no visvairāk pielietoto kriminālistisko ekspertīžu veidu.

Analizējot Valsts tiesu ekspertīžu biroja publiskos pārskatus kopš 2005.gada²⁶, 2005.g. ir veiktas – 1202 rokrakstu ekspertīzes, 2006.g. – 916 ekspertīzes (ekspertīžu apjoms ir samazinājies, jo 2006.gadā notika būtiskas pārmaiņas rokraksta ekspertīzēs, piedaloties vismaz diviem ekspertiem), 2007.g. – 830 ekspertīzes. 2008.g. – notika biroja struktūrvienību reorganizācija, kā rezultātā tika izveidota Rokraksta ekspertīžu nodaļa, lai nodrošinātu efektīvu un optimālu funkciju izpildes realizāciju un koordināciju.²⁷ 2010.g. – 617 ekspertīzes, 2011.g. – 540 ekspertīzes,²⁸ 2012.g. – 408 ekspertīzes,²⁹ 2013.g. – 475 ekspertīzes,³⁰ 2014.g. – 363 ekspertīzes,³¹ 2015.g. – 250

²³ Zauers A. Kriminālistiskā ekspertīze Latvijā laikmetu griežos. Rīga: LPA izdevums, 2001, 126.lpp.

²⁴ Ibid.

²⁵ Roberts P., Zuckerman A. Criminal evidence. New York: Oxford University Press Inc., 2004, p.291.

²⁶ Valsts tiesu ekspertīžu biroja gada pārskati. Pieejams: http://vteb.gov.lv/gada_parskati [skatīts 19.04.2019.].

²⁷ Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2008. gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2008.pdf [skatīts 19.04.2019.].

²⁸ Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2011.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2011.pdf [skatīts 19.04.2019.].

²⁹ Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2012.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2012.pdf [skatīts 19.04.2019.].

³⁰ Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2013.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2013.pdf [skatīts 19.04.2019.].

³¹ Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2014.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2014.pdf [skatīts 19.04.2019.].

ekspertīzes,³² 2016.g. – 318 ekspertīzes,³³ 2017.g. – 252 ekspertīzes.³⁴ Neskatoties uz veikto rokraksta ekspertīžu skaita samazināšanos, ekspertu noslogotība “ēnu” ekspertu ieviestās prakses, lai nodrošinātu rokraksta ekspertīzes atzinuma kvalitāti, dēļ, tāpat ir liela. To ietekmē ekspertīzes veikšanas laiks atsevišķi katrā procesā. Rokraksta izpētes veikšanai nepieciešamas 60 dienas un vairāk.³⁵

Tas nemaina to, ka eksperta atzinums kā viens no pierādīšanas līdzekļiem aizņem aizvien nozīmīgāku lomu kriminālprocesā, civilprocesā un administratīvajā procesā. Tas tiek saistīts ar to, ka ekspertīzes rezultātā noskaidrotie fakti ir pamatoti ar objektīviem un zinātniskiem pētījumiem. Vienlaicīgi ar tiesu ekspertīzes nozīmes palielināšanos aizvien augstākas prasības tiek izvirzītas tiesu ekspertu kvalifikācijai un pielietotajām izpētes metodēm.³⁶

Pēc iepriekš izklāstītā, autore var secināt, ka rokraksta ekspertīzes aizsākumi ir meklējami jau 1897.gadā Alfonsam Bertijonam izveidojot rokraksta elementu katalogu, atzinumus pamatojot ar būtisku sakritību vai būtisku atšķirību secinājumiem. Lielāko ieguldījumu rokraksta ekspertīzes attīstībā sniedza Krievijā izveidotie zinātniskie tiesekspertīzes kabineti. Arī Latvijas teritorijā par rokraksta ekspertīzes attīstību var runāt, sākot ar Zinātniskā tiesu ekspertīzes kabineta izveidošanu 1921.gadā, kurā rokraksta ekspertīze bija viena no vadošajām ekspertīzēm. Vēlāk šī kabineta darbību pārņēma Valsts tiesu ekspertīžu birojs, nodrošinot rokraksta ekspertīzes vispārēju attīstību, pilnveidojot izpētes metodes, garantējot ekspertu piemērotu kvalifikāciju, kā rezultātā veikto rokraksta ekspertīžu skaits ir samazinājies, tomēr saglabājot augsto noslogotību katram rokraksta ekspertīzes ekspertam, piemērojot “ēnu” eksperta praksi.

³²Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2015.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2015.pdf [skatīts 19.04.2019.].

³³Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2016.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2016.pdf [skatīts 19.04.2019.].

³⁴Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2017.gada pārskats. Pieejams:http://www.vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2017.pdf [skatīts 19.04.2019.].

³⁵Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2009.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2009.pdf [skatīts 19.04.2019.].

³⁶Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2008.gada pārskats. Pieejams:http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2008.pdf [skatīts 19.04.2019.].

ROKRAKSTA EKSPERTĪZES SATURS UN APJOMS

Ekspertīzes definīcija

Saistībā ar kriminālprocesu ekspertīzes kā izmeklēšanas darbības definīcija ir atrodama KPL 193.p. – ekspertīze ir izmeklēšanas darbība, kuru veic viens vai vairāki eksperti procesa virzītāja uzdevumā un kuras saturs ir ekspertīzei iesniegto objektu pētīšana nolūkā noskaidrot kriminālprocesam nozīmīgus faktus un apstākļus, par ko tiek dots eksperta atzinums. Juridisko terminu vārdnīcā – ekspertīze – problēmas vai jautājuma izpēte, kur nepieciešamas lietpratēja zināšanas kādā nozarē; speciālistu grupa, kas veic šādu izpēti; eksperta statusa aicinātā speciālista procesuāla darbība, kura izpaužas noteiktu objektu zinātniskā un praktiskā izpētē ar motivētu secinājumu aspektos, kas ekspertam uzdoti procesa virzītāja – izmeklētāja, prokurora, tiesas (tiesneša) lēmumā par ekspertīzes noteikšanu.³⁷

Ekspertīze ir eksperta atzinuma tapšanas norise.³⁸ Likumdevējs regulē ekspertīžu noteikšanas kārtību, eksperta pienākumus un tiesības, apsūdzētā procesuālās tiesības, ekspertīzes rezultātu procesuālo dokumentāciju un prasības, kas tiek izvirzītas ekspertam. Līdztekus tam KPL nosaka eksperta atzinuma izmantošanas iespēju krimināllietā.³⁹ Jāņem vērā, ka kriminālprocess un kriminālistika kā zinātnes atšķiras, un ekspertīzes definējums un tās priekšmeti ekspertīzē arī atšķiras, tāpēc ir iespējams apskatīt atšķirīgas ekspertīzes definīcijas puses vienā procesā. Attiecīgi arī rokraksta ekspertīzes definējums no kriminālprocesa un no kriminālistikas viedokļa puses būs atšķirīgs.

Ekspertīze (fr. expertise), lietpratēja (eksperta) atzinums kāda uzdota jautājuma noskaidrošanai; atkarīgi no jautājuma atzinums var pamatoties uz īpašas izmeklēšanas vai var būt tikai vienkāršs paskaidrojums. Parasti atzinumu dod rakstiskā formā, ekspertīzes aktā, bet bieži izteic arī mutiski.⁴⁰ Šī definīcija sniedz vispārīgu ieskatu par to, kas ir ekspertīze. Arī ārzemju juridiskajā literatūrā jēdziens “ekspertīze” (eksperts no lat. *Expertus* – zinošais pēc pieredzes, pieredzējušais, pārbaudītais) tiek izmantots zinātnē un praksē, lai apzīmētu izmeklēšanu, kas prasa profesionālu zināšanu pielietošanu. Ekspertīzes rezultāti tiek iegūti ar speciālu ekspertīžu metožu palīdzību.

³⁷ Birznieks J. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Multineo, 2008, 97.lpp.

³⁸ Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 2000, 373.lpp.

³⁹ Konovalovs J., Bebris G. Tiesekspertīžu kriminālistiskā kvalifikācija. Rīga: LPA, 2000, 5.lpp.

⁴⁰ Latviešu Konversācijas vārdnīca IV. Rīgā: A.Gulbja apgādībā, 1931, 7071.sleja.

Ir dota arī norāde uz to, ka ekspertīzes var būt divu veidu – kā vienkāršs paskaidrojums vai arī pamatojoties uz īpašu izmeklēšanu, kas tiek darīts tiesu ekspertīzē. Arī šīs ekspertīzes ir svarīgi nošķirt savā starpā, jo tikai tiesu ekspertīzes atzinums var būt viens no pierādīšanas līdzekļiem kriminālprocesā.

Tiesu ekspertīze – ir specifisks ekspertīzes veids, kurai ir īpašs statuss. Līdzība ar citām ekspertīzēm ir tajā, ka pēc būtības tā ir izmeklēšana, pamatota ar speciālām zināšanām. Tomēr ne katru ekspertīzi var nodēvēt par tiesu ekspertīzi, jo tiesu ekspertīzes tiek noteiktas kriminālprocesā, civilprocesā vai administratīvajā procesā.⁴¹

Arī Tiesu ekspertu likuma 1.p. definē tiesu ekspertīzi – objektu vai materiālu zinātniska vai praktiska izpēte, ko veic tiesu eksperts, izmantojot likumā noteiktajā kārtībā reģistrētu metodi, lai atbildētu uz ekspertīzes noteicēja uzdotajiem jautājumiem, sniedzot pamatotus secinājumus.⁴² Attiecīgi var secināt, ka rokraksta ekspertīze, kuras saturs sevī ietver rokraksta detalizētu izpēti, savstarpēju izpētāmā materiāla (rokraksta) un paraugu salīdzināšanu, konstatēto sakritību un atšķirību izvērtēšanu⁴³, atbilst ekspertīzes definējumam kā izmeklēšanas darbība, noskaidrojot kriminālprocesam nozīmīgus faktus un apstākļus.

Kriminālistikā tiesu ekspertīze tiek definēta kriminālistiskās taktikas ietvaros, proti, ekspertīzes taktika ir kriminālistiskās taktikas sadaļa, kurā tiek apkopoti zinātniskie atzinumi par tiesu ekspertīzes noteikšanas un veikšanas likumsakarībām.⁴⁴ Ekspertīzes kā kriminālistiskās taktikas sadaļas ietvaros tiek izstrādāti attiecīgie taktikas ieteikumi.⁴⁵ Tas liek secināt, ka kriminālistikas likumsakarības ir tās, kuras veido rokraksta ekspertīzes saturu jeb pašu izpētīšanas gaitu. Ārzemju juridiskajā literatūrā A.R.Šļahovs, neanalizējot tiesu ekspertīzes koncepciju, noformēja savu priekšstatu par tiesu ekspertīzes būtību. Pēc viņa domām, svarīgākais tiesu ekspertīzē – tā ir zināšanu sistēma par likumsakarībām un uz šo likumsakarību veidotajām metodēm, kas tiek izmantotas tiesu ekspertīzēs, pētot objektus.⁴⁶ Autore piekrīt šādai tēzei, jo tā norāda uz kriminālistikas pamatprincipu un galveno atšķirību no kriminālprocesa. Kriminālprocesā ir svarīgs rokraksta ekspertīzes atzinums kā pierādīšanas līdzeklis, kamēr kriminālistikas dotās

⁴¹ Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе. Москва: Норма, 2008, С.24.

⁴² Tiesu ekspertu likums: LR likums. Pieņemts 11.02.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=280576>. [skatīts 19.04.2019.].

⁴³ Valsts tiesu ekspertīžu birojs. Rokraksta ekspertīze. Pieejams: http://vteb.gov.lv/par_rokrakstu_ekspertizi [skatīts 19.04.2019.].

⁴⁴ Teherovičs V., Nīmande E. Kriminālistika. Kurša lekciju konspekts. Māc. Līdzeklis. Rīga: 2008, 101.lpp.

⁴⁵ Dombrovskis R. Kriminālistikas teorētiskie pamati. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2003, 132.lpp.

⁴⁶ Белкин Р.С. Курс криминалистики. Москва; Юристъ, 1997, С. 296.

metodes būs tās, kas pamatos atzinuma tiesiskumu un atbilstību procesa normām. Pateicoties pielietotajām likumsakarībām eksperts varēs atbildēt uz ekspertīzē izvirzītajiem jautājumiem.

Kriminālistiskā rokraksta ekspertīze ir viens no kriminālistiskās izpētes veidiem ar mērķi identificēt personu. Lai identificētu rakstītāju pēc rokraksta svarīgas ir grafiskās un tehniskās zināšanas. Rokraksta ekspertīze – kriminālistiskās ekspertīzes veids, kura priekšmets ir fakti, saistīti ar izpildītajiem rokrakstā tekstiem, parakstiem un ciparu ierakstiem. Šajā ekspertīzē var veikt identificējošo un diagnosticējošo uzdevumu.⁴⁷ Vērtējot iepriekš izklāstīto, autore piekrīt šādai kriminālistiskajai rokraksta (grafiskās) ekspertīzes definīcijai. Grafiskās ekspertīzes kā tiesu ekspertīzes uzdevums ir jāskata kopsakarā ar kriminālistikas mērķi – izmantojot specifiskus līdzekļus – kriminālistikas metodes, zinātnisko un tehnisko aprīkojumu, taktiskos paņēmienus un ieteikumus, KPL noteiktajos ietvaros, palīdzēt ātrā un pilnīgā noziedzīga nodarījuma izmeklēšanā.⁴⁸ Jāuzsver, ka ir iespējams veikt izmeklēšanas darbību saskaņā ar normu prasībām, bet, ja nebūs lietoti attiecīgie taktiskie paņēmieni, var gadīties, ka jauna informācija par izmeklējamu noziedzīgo nodarījumu nav iegūta.⁴⁹ Rokraksta ekspertīzes atzinuma secinājumi nedrīkst ietekmēt no jau esošajiem faktiem kriminālprocesā. Pamatojoties uz savas izmeklēšanas rezultātiem, pētot viņam iedotos objektus, ekspertam ir jāatrod jauni fakti, kas agrāk lietā nebija zināmi, vai arī tieši nosaka faktu esamību, kas procesā tika noskaidroti tikai aptuveni.⁵⁰ Kriminālistiskās izpētes objekts rokraksta ekspertīzē ir vairāk uzskatāms kā zinātnisks izpētes veids, piemērojot noteiktas likumsakarības, ierobežojumus, zināšanas.⁵¹

Ekspertīzes būtība ir izpētījums, par ekspertu aicinātā speciālista profesionālo zināšanu pielietošana likuma paredzētajā kārtībā, lai noskaidrotu jautājumus, kam ir nozīme krimināllietā.⁵² Kriminālistikā rokraksta ekspertīzes objekts būs iesniegtais rokraksts/paraksts. Rokraksts tiek definēts kā cilvēka individuāli apgūtu kustību sistēmu rakstu zīmju izpildē. Ārēji rokrakstam raksturīgas vispārīgās un sevišķās pazīmes. Rokraksta individualitāte saskatāma rokraksta sevišķajās pazīmēs, kas rodas kustību automātiskuma tapšanas gaitā kā novirzes no pieņemtās rakstu zīmju konfigurācijas.⁵³ Tieši individualitātes identificējošās pazīmes ir tās, kuras palīdz veikt rokraksta salīdzinošo ekspertīzi. Juridiskajā literatūrā ir uzskaitītas tādas sevišķās pazīmes kā

⁴⁷ Балашов Д.Н., Балашов Н.М., Маликов С.В. Криминалистика. Москва. Инфра-М. С. 172.

⁴⁸ Evardsons A. Kriminālistikas tehniskie līdzekļi. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2007, 43.lpp.

⁴⁹ Dombrovskis R. Kriminālistikas teorētiskie pamati. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2003, 124.-125.lpp.

⁵⁰ Кобликова А.С. Уголовный процесс. Учебник для вузов. Москва, издательство Норма, 2000, с.96.

⁵¹ Терехович В.Н. Теория криминалистики. Общая часть. Рига, 2015, С.45.

⁵² Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970, 372.lpp.

⁵³ Indulēns I. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne, 1978, 124.lpp.

kustību sākuma vai nobeiguma punktu izvietojums, kustības sākuma vai nobeiguma īpatnības, burtu vai elementu lielumu savstarpējā attiecība, burtu vai elementu savienošanas veids, burtu vai elementu savienošanas punkta izvietojums, rakstu zīmju izpildīšanas kustību virzienu īpatnības u.c. Katrā rokraksta ekspertīzes veikšanā var tikt pakļauta virkne citu sevišķo pazīmju.⁵⁴ Rokraksta sevišķo pazīmju sistēma un rokraksta ekspertīzēs izmantojamā secinājumu skala kalpo kā atzinuma tiesiskuma pamatojums.

KPL 193.p. noteiktā ekspertīzes definīcija norāda, ka ekspertīze ir izmeklēšanas darbība, kuru veic eksperti procesa virzītāja uzdevumā. KPL 194.p.1.d. nosaka ekspertīzes noteikšanas pamatu – ekspertīzi nosaka gadījumos, kad kriminālprocesam nozīmīgu jautājumu noskaidrošanai nepieciešams veikt pētījumu, kurā izmantojamas speciālas zināšanas kādā zinātnes, tehnikas, mākslas vai amatniecības nozarē.

Plašāku definējumu sniedz Latviešu Konversācijas vārdnīca - Kriminālprocesā apsūdzētā vainīgumu apspriežot krimināltiesām bieži jāizšķir un jāatrisina jautājumi, kas prasa speciālas zināšanas un praktiskus piedzīvojumus dažādās zinātnes nozarēs, mākslā, amatniecībā utt. Tā kā tiesneši juristi nevar būt visos šos jautājumos kompetenti, tad iztiesājot krimināllietu, kurā ir šādi speciāli jautājumi jāatrisina, kriminālprocess atļauj tiesai pieaicināt lietpratējus, kas ar šiem jautājumiem iepazīstas, tos izpētī, respektīvi izdara ekspertīzi, un dod tiesai savu atzinumu. Ekspertu atzinums tiesai nav obligātorisks; viņa tam var piekrist, bet ja atrod, ka ekspertīzes atzinums ir nepamatots un neatbilst lietas apstākļiem, tad var arī tam nepiekrīst un izspriest lietu pēc savas pārlicības. Priekš ekspertīzes tiesa ekspertus nozvērina, pie kam viņi apsolās teikt tikai patiesību. Par apzināti nepatiesu ekspertīzi ekspertam draud sods.⁵⁵

R. Jakupovs raksta, ka ekspertīze ir izmeklēšanas darbība, kura izpaužas, nosakot un veicot noteiktu personu un citu objektu izpēti, kas saistīta ar speciālu zināšanu dažādas cilvēka profesionālās darbības jomās pielietošanu, lai noskaidrotu apstākļus, kam ir nozīme lietā. Šāda veida izpēte ir saistīta ar apsekojamo personu personiskās neaizskaramības un brīvības, kā arī mantisko un citu personu tiesību ierobežošanu.⁵⁶

Arī juridiskajā literatūrā, ekspertīze tiek definēta kā pastāvīga procesuāla izmeklēšanas darbība, respektīvi, eksperta statusā aicināta lietpratēja procesuāla darbība, kura izpaužas noteiktu

⁵⁴ Indulēns I. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne, 1978, 127.-128.lpp.

⁵⁵ Latviešu Konversācijas vārdnīca IV. Rīgā: A.Gulbja apgādībā, 1931, 7071.- 7074.sleja.

⁵⁶ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001, 180.lpp.

objektu zinātniskā un praktiskā izpētē ar motivētu secinājumu aspektos, kas ekspertam uzdoti procesa virzītāja lēmumā par ekspertīzes noteikšanu.⁵⁷

Iepriekš izklāstītie definējumi ļauj secināt, ka no kriminālprocesa aspekta uztveres par ekspertīzi savā starpā neatšķiras. Ekspertīze kriminālprocesā tiek uzskatīta par procesuālu darbību, kuras mērķis ir uzzināt procesam nozīmīgus jautājumus. Atšķirībā no kriminālistikas, kriminālprocesā lielāku nozīmi iegūst rokraksta ekspertīzes atzinums, ja tiek pieņemts, ka ir ievēroti visi KPL noteikumi attiecībā uz ekspertīzes izpildi.

Kriminālprocesā izmeklēšanas darbības var veikt pēc kriminālprocesa uzsākšanas. Attiecīgi ekspertīzes noteikšanai ir nepieciešams procesa virzītāja lēmums, kā to nosaka KPL 200.p., norādot ekspertīzes noteikšanas iemeslus un pamatu, apstākļus, kuri attiecas uz izpētāmo objektu, ekspertīžu iestādi vai ekspertu, kuram uzdots izdarīt ekspertīzi, ekspertam izvirzīto uzdevumu un jautājumus, kā arī ekspertam nodotos materiālus.

KPL 206.p. uzliek procesa virzītājam par pienākumu nodrošināt ekspertam nepieciešamos salīdzinošos materiālus, lai eksperts varētu atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem. Valsts tiesu ekspertīžu biroja metodiskie ieteikumi materiālu sagatavošanai rokraksta ekspertīzei nosaka, ka, lai noteiktu, vai tekstu/ierakstus, parakstus ir izpildījusi kāda noteikta persona, ekspertīzei ir jāiesūta šīs personas brīvie, nosacīti brīvie un eksperimentālie rokraksta un paraksta paraugi.⁵⁸ Pie brīvajiem paraksta (teksta) paraugiem uzskatāmi tie, kas izpildīti pirms noziedzīgā nodarījuma. Eksperimentālie parakstu (tekstu) paraugi tiek izpildīti speciāli ekspertīzei. Nosacīti brīvajiem parakstu (tekstu) paraugiem pieskaitāmi tie, kas izpildīti pēc noziedzīgā nodarījuma īstenošanas, bet ne speciāli ekspertīzes vajadzībām.⁵⁹

Ekspertīzes regulējums stingri tiek noteikts KPL normās, tomēr vienīgā norāde uz ekspertīzes saturu ir tā, ka ekspertīzes atzinumam ir jāsaturs konkrētajam kriminālprocesam nozīmīgi fakti vai apstākļi. Var atzīmēt, ka ārvalstu juridiskajā literatūrā, tiek uzskatīts, ka izmeklēšanas darbības kriminālprocesā ir ieguvušas divas pretējas puses. Viena – izzinošā puse, bet otra – pierādošā puse. Šīs abas puses var izpausties viena un tā paša objekta izpētē iegūstot vairākus procesuālos aktus, kas sākumā pildīs izzinošo funkciju, bet vēlāk pierādošo.⁶⁰

⁵⁷ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000, 72.lpp.

⁵⁸ Valsts tiesu ekspertīžu biroja metodiskie ieteikumi "Materiālu sagatavošana rokraksta ekspertīzei". Pieejams:http://vteb.gov.lv/uploads/files/ieteikumi_re_15.pdf [skatīts 19.04.2019.].

⁵⁹ Kavalieris A., Sočņeva Z., Teteris O., Volksons V., Bebris G., Evarđsons A. Tiesu ekspertīze Latvijā. Rīga: LPA, 1996, 12.lpp.

⁶⁰ Домбровский Р.Г Основы судебного доказывания в уголовном процессе. Рига, издатель АФС, 2011, с.69.

Autore atkārtoti var secināt, ka kriminālistikā rokraksta ekspertīzes definējums runā par ekspertīzes izpildi, ievērojot apstiprinātas metodes, likumsakarības, bet kriminālprocesa aspektā, ekspertīze ir izmeklēšanas darbība, ar mērķi noskaidrot kriminālprocesam nozīmīgu informāciju, ko var sniegt tikai kriminālistikā nodrošinātās metodes, ievērojot KPL normas. Tas liek secināt, ka neskatoties uz kriminālistikas un kriminālprocesa dažādajiem izpētes objektiem, to mērķi ir savā starpā saistīti un viens otru papildina, nodrošinot taisnīgu tiesisko attiecību nodrošināšanu procesā.

Ir svarīgi nošķirt rokraksta ekspertīzi no grafoloģijas. Grafoloģija (gr. *graphō*, rakstu; *logos*, mācība), ir zinātnes nozare, kas pētī sakarību starp rokrakstu un rakstītāja rakstura īpašībām. Katram cilvēkam, kas sasniedzis rakstīšanas gatavību, ir savs īpatnējs rokraksts. Tas pieskaitāms individuālām personības īpašībām un izlietojams personu identifikācijai – tādā kārtā iegūstot juridisku nozīmi. Rakstīšanas aktā izšķirami 2 galvenie momenti: 1.apzinīgais moments – kādas domas grafiskas fiksēšanas (uzrakstīšanas) griba; 2.neapzinīgais – šīs gribas tehniska izpildīšana, tas ir, minētās domas faktiskā uzrakstīšana. Šis otrs moments īstenībā veido rokrakstu un piešķir tam savu īpatnējo attēlu, proti, rakstīšanas akts norit automātiski, ar lielākā vai mazākā mērā (atkarībā no rakstītāja rakstīšanas gatavības pakāpes un rakstīšanas spējas) neapzinīgi izdarītām roku kustībām, saņemot rakstīšanas impulsus no attiecīgā smadzeņu centra. Rakstītāja rakstura īpašību noteikšanai (grafoloģiskai izmeklēšanai) izmeklējamu rokrakstu vispirms sīki analizē, lai noskaidrotu tā atsevišķās īpatnības, tad, pamatojoties uz zinātniskos pētījumus iegūtiem aizrādījumiem, saista tās ar attiecīgām rakstura īpašībām un beidzot sastāda rakstura ainu.⁶¹

Iepriekšējās nodaļās jau tika analizēts, ka rokraksta ekspertīzē, atšķirībā no grafoloģijas, netiek analizēts ekspertīzei iesniegto materiālu saturs, lai noteiktu teksta/paraksta autora personību, bet gan lai konstatētu, vai konkrētā persona ir vai nav izpildījusi tekstu/parakstu, salīdzinot to ar salīdzinošajiem paraugiem.

Ar grafoloģiju tiek apzīmēta zinātne, kas atrod tos likumus (precīzāk būtu likumsakarības), pēc kuriem rokraksts veidojas un nosaka sakaru ar raksturu.⁶² Toties rokrakstu ekspertīze ir viens no tiesu ekspertīžu veidiem, ar kuras palīdzību tiek identificēts paraksta, ieraksta vai teksta izpildītājs, kā arī tiek risināti cita veida jautājumi, kas saistīti ar rokrakstu (diagnosticējošie faktori – slimības, alkoholiska, narkotisko vielu, neierastu apstākļu ietekme uz rokrakstu).⁶³ Definīcijas nosaka pirmās atšķirības starp grafoloģiju un rokraksta ekspertīzi. Grafoloģija ir zinātne un

⁶¹ Latviešu Konversācijas vārdnīca IV. Rīga: A.Gulbja apgādībā, 1931, 10404. – 10405.sleja.

⁶² Kangars A. Krimināltechniskās izmeklēšanas metodes. Pieejams: <http://dom.lndb.lv/data/obj/file/16604505.pdf> [skatīts 19.04.2019.].

⁶³ Valsts tiesu ekspertīžu biroja metodiskie ieteikumi “Materiālu sagatavošana rokraksta ekspertīzei”. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/ieteikumi_re_15.pdf [skatīts 19.04.2019.].

nepastāv kā tiesu ekspertīžu veids, kamēr rokraksta ekspertīze ir tiesu ekspertīze, kuras “rezultātus izmanto tiesu procesā”.⁶⁴ Grafoloģijas izpētes rezultāti nevar būt piemērojami kriminālprocesā kā pierādīšanas līdzeklis vairāku faktoru dēļ. Grafoloģijā rokraksts tiek uzskatīts par “dvēseles pārdzīvojumu un garīgās darbības izteiksmes grafisku fiksēšanu”,⁶⁵ tomēr autore uzskata, ka raksturs tāpat kā rokraksts var laika gaitā mainīties, un, iespējams, tieši šīs nepastāvības dēļ grafoloģija netiek ierindota kriminālprocesā iespējamo veicamo ekspertīžu sarakstā.

Grafoloģijā tāpat kā rokraksta ekspertīzē pēta vispārīgās un sevišķās rokraksta īpatnības, un tieši sevišķajām jeb individuālajām pazīmēm tiek pievērsta uzmanība, lai vērtētu teksta autora raksturu. Grafoloģija no rokraksta ekspertīzes ir sevišķi jānodala, jo, lai gan izpētes objekts – rokraksts – var būt viens un tas pats, tomēr šis objekts tiek pētīts dažādu mērķu vadīts. Grafoloģijā – noteikt rokraksta un rakstura likumsakarības, identificēt rakstura pazīmes, kamēr rokraksta ekspertīzē svarīgi ir ievērot KPL noteiktās normas, kriminālistikā noteiktās metodes, likumsakarības, lai sniegtu tiesisku un pamatotu eksperta atzinumu, lai panāktu taisnīgu tiesisko attiecību noregulējumu.

Autoresprāt, rokraksta ekspertīze tiek jaukta ar grafoloģiju, arī tāda iemesla dēļ, ka, veicot rokraksta ekspertīzi, ir svarīgi norādīt, kādos apstākļos, ja tādi ir zināmi, ir veikts izpētāmais paraksts, ieraksti vai teksts, piemēram, slimības, kas ietekmē kustību koordināciju, fiziskas traumas, rakstīšanas laikā atrašanās alkohola vai narkotisko vielu ietekmē, hronisks alkoholisms, fiziska vai morāla iespaidošana.⁶⁶ Grafoloģijas uzdevumos ir iespēja noteikt kādu no šiem apstākļiem, ja tie ir ietekmējuši teksta autora personību, ko attiecīgi persona parāda savā rokrakstā. Pēc autores uzskatiem, šādu faktoru konstatēšana ir kopīgā īpašība gan grafoloģijai, gan rokraksta ekspertīzei. Grafoloģijā šie faktori tiks noteikti, pētot raksturu, rokraksta ekspertīzē – šo faktoru neievērošana var ietekmēt rokraksta ekspertīzes atzinuma pamatotību.

Pēc iepriekš izklāstītā, var secināt, ka grafoloģija un rokraksta ekspertīze var pētīt rokrakstu kā objektu, tomēr ar dažādiem uzdevumiem. Rokraksta ekspertīzi regulē KPL normas, jo kriminālprocesā vērtēs tieši rokraksta ekspertīzes atzinumu kā pierādīšanas līdzekli, kamēr kriminālistikā dotās metodes būs tās, kas pamatos atzinuma tiesiskumu un atbilstību procesa normām.

⁶⁴ Terehovičs V., Nīmande E. Kriminālistika. Kurša lekciju konspekts. Rīga, 2008, 101.lpp.

⁶⁵ Kangers A. Krimināltechniskās izmeklēšanas metodes. Pieejams: <http://dom.lndb.lv/data/obj/file/16604505.pdf> [skatīts 19.04.2019.].

⁶⁶ Valsts tiesu ekspertīžu biroja metodiskie ieteikumi “Materiālu sagatavošana rokraksta ekspertīzei”. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/ieteikumi_re_15.pdf [skatīts 19.04.2019.].

Rokraksta ekspertīzes apjoms (veidi)

Rokraksta ekspertīze kā jebkura ekspertīze kriminālprocesā ir pakļauta KPL normām. KPL ir paredzēti pieci ekspertīzes veidi – sākotnējā, papildu, atkārtotā, ekspertu komisijas un kompleksā ekspertīze.

KPL obligātās ekspertīzes veids tika izslēgts ar 20.06.2018. likumu.⁶⁷ Analizējot ārvalstu tiesisko regulējumu, kā Krievijas Federācijas Kriminālprocesuālā kodeksa 196.p.⁶⁸, kurā ir atrodami obligātās ekspertīzes noteikšanas pamati, rokraksta ekspertīze netiek identificēta kā viens no ekspertīžu veidiem, kuras noteikšana būtu obligāta. Šī normatīvā akta komentāri nosaka, ka pēc ilgstošas prakses kriminālprocesā, ir izdalītas tādas situācijas, kurās tālāka virzība bez eksperta dalības nav iespējama. Tiesu ekspertīzes nenoteikšana šādās situācijās nozīmē būtisku kriminālprocesuālo pārkāpumu.⁶⁹ To pašu autore var secināt, analizējot Moldovas Kriminālprocesa kodeksu,⁷⁰ kas arī nosaka obligātās ekspertīzes noteikšanas pamatus, bet rokraksta ekspertīzi kā obligātās ekspertīzes veidu nenosaka. Izvērtējot iepriekš minētos ārvalstu tiesību avotus, autore var secināt, ka rokraksta ekspertīzes noteikšana kriminālprocesā nav pienākums ne tikai Latvijas KPL, bet arī citu atsevišķu valstu kriminālprocesu regulējošajos normatīvajos aktos.

KPL noteiktās ekspertīzes var klasificēt pēc saistības ar realizācijas secību, saistībā ar objektu izpēti apjomu, saistībā ar izpētē iesaistīto ekspertu skaitu, izejot no pielietoto zināšanu rakstura.⁷¹ Kvalificējot ekspertīzes pēc šādas saistības, ekspertīzes jāsakata savstarpējā saistībā, lai pilnvērtīgāk varētu tās definēt.

Arī Tiesu ekspertu likumā (turpmāk – TEL) ir noteikta tiesu ekspertīžu klasifikācija. TEL 17.p. nosaka sākotnējo, papildu, atkārtoto, komisijas un komplekso ekspertīzi.

Sākotnējā ekspertīze – par sākotnējo jeb pamatekspertīzi uzskata ekspertīzēti, kurās risina attiecīgai zinātnes nozarei piekritīgo un ekspertam formulēto uzdevumu pamatkompleksu, izpēti sakarā ar tiem iesniegtos objektus un paraugus un formulē atbilstošus secinājumus.⁷²

⁶⁷ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LR likums. Pieņemts: 20.06.2018. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300107-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [skatīts 05.05.2019.].

⁶⁸ Уголовно-процессуальный кодекс РФ. Статья 196. Обязательное назначение судебной экспертизы. Доступно: <https://www.zakonrf.info/upk/196/> [осмотрено 05.05.2019.].

⁶⁹ Безлепкии Б.Т. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации. 3-е издание. Москва, ТК Велби, 2003, с.289.

⁷⁰ Moldovas Republikas Kriminālprocesa likums. Pieejams: http://www.seepag.info/download/rep_moldova/Criminal%20Procedure%20Code%20RM.pdf [skatīts 05.05.2019.].

⁷¹ Konovalovs J., Bebris G. Tiesekspertīžu kriminālistiskā kvalifikācija. Rīga: LPA, 2000, 17.lpp.

⁷² Ibid. 27.lpp.

TEL 17.p.2.d. – sākotnējo tiesu ekspertīzi tiesu eksperts vai tiesu ekspertu komisija veic, ja objekta izpēte tiek veikta, lai pirmoreiz sniegtu atbildes uz lēmumā uzdotajiem jautājumiem.⁷³

Ar 20.jūnija 2018.gada Kriminālprocesa grozījumiem⁷⁴, tika izslēgts KPL 195.p., kas noteica obligātas ekspertīzes veidu, tādējādi var secināt, ka pārējie ekspertīzes veidi nav obligāti nosakāmi, tomēr sākotnējā ekspertīze KPL netiek definētā kā pārējās definīcijas. Autore uzskata, ka “sākotnējās” ekspertīzes nosaukums nav veiksmīgs, ja neseko papild ekspertīze vai atkārtotā ekspertīze, arī “pamatekspertīzes” definējums nav veiksmīgs, jo arī komisijas un kompleksā ekspertīze pēc savas būtības ir pamatekspertīze, ja procesa virzītājs lēmumā par ekspertīzes noteikšanu norāda attiecīgos apstākļus, kuri attiecas uz izpētāmo objektu, un uzreiz tiek noteikta komisijas vai kompleksā ekspertīze.

KPL 196.p. - papildu ekspertīze tiek veikta, ja procesa virzītājs piekrīt eksperta atzinumam, taču ir neskaidrības vai nepilnības, vai radušies papildu jautājumi.

Papildu ekspertīzi var noteikt, ja eksperts nav atbildējis uz visiem viņiem uzdotajiem jautājumiem vai arī tā atzinums ir formulēts nesaprotami; ja pēc atzinuma nav skaidras eksperta lietotās metodes vai pētniecības gaita izklāstīta nepilnīgi; ja trūkst analīzes un sintēzes; ja atzinums ir vāji argumentēts; ja radusies nepieciešamība skaidrot papildu apstākļus; ja atzinums neatbilst vispārējām atzinuma formas prasībām.⁷⁵ Pēc iepriekš izklāstītā, var secināt, ka šis ekspertīžu veids ir klasificēts pēc saistības ar objektu izpētes apjomu, un ir jābūt pamatekspertīzes atzinumam, kurā ir kādas neskaidrības vai nepilnības.

Par piemēru papildu rokraksta ekspertīzes noteikšanā un novērtēšanā ar sākotnējo rokraksta ekspertīzi var ņemt Latgales apgabaltiesas spriedumu lietā Nr. 12181002209. Pirmās instances tiesa norādīja, ka lietā trūkst pārliecinošu pierādījumu, kas apstiprinātu apsūdzētā vainu. Sākotnējā komisijas rokraksta ekspertīžu atzinumā netika atklāta pētījumu veikšanas gaita, tas ir, kādi konkrēti elementi un kādos pētīšanas objektos sakrīt vai atšķiras un no kādiem noskaidrotiem faktiem var secināt, ka izpētāmos parakstus nevarēja izdarīt /pers. F/. Tika noteikta papildu komisijas rokraksta ekspertīze, tomēr no papildu komisijas rokraksta ekspertīzes izpētes daļas izrietēja, ka nekādi papildus objekti (piemēram /pers. F/ eksperimentālie paraksti, atdarinot izpētāmos parakstus) netika iesniegti, jauni pētījumi netika veikti. Netika izskaidrots, kā tika secināts, ka nav neparastas izpildīšanas pazīmju, kas varētu liecināt, ka parakstu izpildītājs ir bijis

⁷³ Tiesu ekspertu likums: LR likums. Pieņemts: 11.02.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=280576>. [skatīts 19.04.2019.].

⁷⁴ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LR likums. Pieņemts: 20.06.2018. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300107-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [skatīts 19.04.2019.].

⁷⁵ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001, 194.lpp.

kādos neierastos izpildīšanas apstākļos, vai, ka izpētāmos parakstos ir nevis apzināti izmainīta rokraksta pazīmes, bet gan citas personas rokraksta pazīmes. Daugavpils tiesa atzina, ka arī ekspertes /pers. G/ liecības nesaturēja konkrētas ziņas par izpētāmiem faktiem. Ekspertes apgalvojums, ka ekspertīzes tika veiktas pielietojot apstiprināto rokraksta ekspertīzes metodi, nepārlicināja tiesu, ka šī metode tika lietota pareizi.⁷⁶

Apelācijas kārtībā spriedumu pilnā apjomā apstrīdēja Daugavpils prokuratūras prokurors, norādot, ka tiesa ekspertīžu rezultātus un metodiku nevērtēja tiesiski, bet no zinātniski teorētiskā viedokļa, kaut tiesai nav speciālu zināšanu šajā zinātnes jomā. Tiesa neobjektīvi, vienpusīgi un nekoncekventi vērtēja pierādījumus. Apelācijas tiesa vadījās no lietā esošajiem pierādījumiem. Komisijas rokraksta ekspertīzes 22.04.2010. atzinums Nr. Nr.1000975/1000976 izpētes daļā norādīts, ka izpētāmajiem parakstiem ir sekojoša transkripcija un saistība. Salīdzinot izpētāmos parakstus /pers. F/ vārdā ar /pers. F/ paraksta paraugiem, konstatētas atšķirības transkripcijas elementos, izstrādātības pakāpē, lielumā un rokraksta individuālajās pazīmēs. Ekspertes secināja, ka konstatētās rokraksta pazīmju atšķirības ir stabilas, būtiskas un sastāda pazīmju kopumu, pietiekamu atzinumam, ka parakstus /pers. F/ vārdā iesniegtajā dokumentā nav izpildījis /pers. F/, bet kāda cita persona, neatdarinot viņa parakstu.

Papildus komisijas rokraksta ekspertīzes 05.10.2010. atzinuma pētījuma daļā norādīts, ka izpētāmajos parakstos /pers. F/ vārdā administratīvā pārkāpuma protokolā un lēmumā nav neparastas izpildīšanas pazīmju. Ekspertu 22.04.2010. atzinumā konstatētās atšķirīgās pazīmes, pamatojoties uz kurām bija izdarīts kategoriskais negatīvais secinājums, spriežot pēc to rakstura un informatīvās nozīmes, ir nevis apzināti izmainīta rokraksta pazīmes, bet gan citas personas rokraksta pazīmes.⁷⁷

Vērtējot abu komisijas ekspertīžu atzinumus un ekspertes /pers. G/ liecības to kopumā un savstarpēja sakarībā, rokraksta ekspertīžu atzinumi viens otru savstarpēji apstiprina un papildina, tāpēc apelācijas instances tiesa rokraksta ekspertīžu atzinumus atzina par ticamiem pierādījumiem.⁷⁸ Var secināt arī to, ka papildus ekspertīzes uzdevums – dot izsmeļošu atbildi uz procesa virzītāja sniegtajiem jautājumiem, precizēt, pilnveidot pamatekspertīzi – tika izpildīts.

KPL 197.p. atkārtotā ekspertīze – ja procesa virzītājs apšaubā eksperta atzinumu pēc būtības tā nepamatotības, būtisku nepilnību vai pieļautu metodiska rakstura kļūdu dēļ, kā arī tad, ja

⁷⁶ Latgales apgabaltiesas 20.02.2014. spriedums lietā Nr. 12181002209. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 12.04.2019.].

⁷⁷ Latgales apgabaltiesas 20.02.2014. spriedums lietā Nr. 12181002209. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 12.04.2019.].

⁷⁸ Ibid.

konstatēta eksperta nepietiekama kvalifikācija vai nekompetence vai ja pieļauti ekspertīzes izdarīšanas procesuālās kārtības būtiski pārkāpumi.

Atkārtotu ekspertīzi var noteikt, ja atzinums ir nepamatots, zinātniski nepierādīts vai nebalstās uz noteiktām likumsakarībām; ja lietotas kļūdainas metodes; ja ekspertīze izdarīta uz apšaubāmu materiālu pamata; ja konstatēta nepietiekama eksperta kvalifikācija vai kompetence; ja atkārtotas ekspertīzes atzinums ir pretējs iepriekšējās ekspertīzes atzinumam; ja ekspertu komisijas locekļi devuši dažādus atzinumus; ja vajadzīgs pārbaudīt, vai eksperts lietojis nepieciešamās izpētes metodes.⁷⁹ Atkārtotu ekspertīzes pamatojums ir izsmeļoši izklāstīts KPL, un attiecīgi citi pamatojumi nav pieļaujami.

Rokraksta ekspertīzes gadījumā, atkārtota ekspertīzi var pieprasīt, piemēram, ja eksperta atzinums taisīts, pamatojoties uz piecu pakāpju skalu, nevis šobrīd aktuālo Valsts tiesu ekspertīžu biroja pielietojamo metodi 22.01.-1 ar deviņu pakāpju secinājumu skalu.⁸⁰ Šāds pamatojums, autoresprāt, ir nozīmīgs, jo deviņu pakāpju secinājumu skalas ieviešanas nozīme bija tajā, lai nodrošinātu kvalitatīvāku eksperta atzinuma izmantošanu kriminālprocesā kā pierādīšanas līdzekli.

KPL 198.p. ekspertu komisijas ekspertīze – ekspertu komisijas ekspertīzi nosaka, lai izdarītu ekspertīzi, ja tās rezultātā paredzams izpētāmā objekta zudums vai būtiskas izmaiņas, kuras izslēdz atkārtotas izpētes iespējas vai arī, lai izdarītu personu identificējošo ekspertīzi, vai arī, lai izdarītu ekspertīzi par ārstniecības personas kļūdu, veicot ārstniecību. Komisijas ekspertīzi veic vienas specialitātes ekspertu komisija. Praksē ekspertu komisijai ieteicams uzdot sarežģītas ekspertīzes, kā arī ekspertīzes, kurās lietotās metodes var izraisīt pētāmā objekta zudumu vai būtiskas izmaiņas, kas izslēdz atkārtotas izpētes iespējas.⁸¹

Valsts tiesu ekspertīžu biroja veiktajās rokraksta ekspertīzēs kopš 2007.gada pēc pirmā eksperta veiktās izpētes, tās gaitu un rezultātus pārbaudīja otrs jeb “ēnu” eksperts. Pirms 2007.gada vairāki eksperti piedalījās tikai komisijas un kompleksajās ekspertīzēs,⁸² kā tas ir noteikts KPL normās. Tomēr var secināt, ka kopš 2007.gada ir veiktas komisijas rokraksta ekspertīzes kā pamatekspertīzes, lai nodrošinātu kvalitatīvāka eksperta atzinuma izveidi.

⁷⁹ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001, 194.lpp.

⁸⁰ Latgales apgabaltiesas 2018.g. 31.jūlija spriedums lietā Nr. CA-0152-18. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>. [skatīts 19.04.2019.].

⁸¹ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001, 185.lpp.

⁸² Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2007.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2007.pdf [skatīts 19.04.2019.].

KPL 199.p. kompleksā ekspertīze – nosaka, ja kriminālprocesam nozīmīga jautājuma noskaidrošanai viens objekts vai vairāki objekti izpētāmi dažādu nozaru ekspertiem, sniedzot kopīgu atzinumu.

Kompleksā ekspertīze ir viena no lietisko pierādījumu un citu izpētei iesniegto objektu vispusīgas izpētes formām, kas tiek veikta, balstoties uz izziņas izdarītāja (prokurora) vai tiesas (tiesneša) lēmuma pamata, un ir kopēja un vienlaikus viena un tā paša objekta izpēte, ko veic vairāki eksperti – speciālisti dažādās saskarīgās zināšanu formās vai to šaurākas specializācijās (profilos), izmantojot savas kompetences robežās attiecīgajai zināšanu nozarei specifiskas izpētes metodes un metodikas, bet tajā pašā laikā esot kompetentiem arī par citu ekspertu komisijas locekļu lietotajām metodēm, kas noslēdzas ar kopēja secinājuma formulēšanu kā vispārēju atbildi uz viņiem uzdoto jautājumu.⁸³ Kompleksajā ekspertīzē rokraksts vai paraksts netiek vērtēts tikai no rokraksta eksperta puses, bet attiecīgi tiek vērtēts vispusīgi, gūstot vairākus atšķirīgus pēc sava izpētes mērķa atzinumus.⁸⁴

A.Kavaleris, iztīrējot ekspertīzes jēdzienu, raksta: “Kriminālistikā un kriminālprocesā ekspertīze ir dažādu objektu izpēte, kuru realizē speciālisti atsevišķās zinātnes, tehnikas, mākslas un amatniecības jomās likumā noteiktā procesuālā formā saskaņā ar procesa virzītāja vai tiesas lēmumu, dodot šā darba gaitā gūtos atzinumus jautājumos, kas interesē izmeklētāju vai tiesu sakarā ar nozieguma izmeklēšanu vai lietas izskatīšanu tiesā.”⁸⁵ Ņemot vērā atšķirīgo ekspertīzes jēdzienu, arī tiesu ekspertīžu klasifikācija būs atšķirīga. Kriminālprocesā ekspertīzes klasificē pēc saistības ar pašas ekspertīzes procesa izpildi, kamēr kriminālistika vērtē ekspertīzē pētāmās likumsakarības pēc pētāmā ekspertīzē objekta. Rokraksta ekspertīzē ir paredzēta rokraksta un paraksta izpēte.⁸⁶

V. Januško un V. Stešics ir izteikuši viedokli, ka ekspertīžu veidi jānosaka noteiktā atkarībā no ekspertīzes uzdevuma rakstura, mērķiem un metodēm, kas ir nepieciešamas izpētei.⁸⁷ Autore nevar piekrist šādam viedoklim, pamatojoties uz to, ka tas nesakrītu ne ar kriminālistikas, ne ar kriminālprocesā noteiktajiem mērķiem. Autore piekrīt A. Vinberga un N.Malahovskas izteiktajam viedoklim, “ka tiesu ekspertīzes izmanto atbilstošo bāzes zinātņu datus (tostarp fizikas, ķīmijas, autotehnikas, prečzinības u.c.) bez to transformācijas speciālās zināšanās, jo pamatā tie ir vieni un

⁸³ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001, 186.lpp.

⁸⁴ Ищенко Е.П., Егоров Н.Н. Криминалистика для следователей и дознавателей. Москва, Контракт Инфра-М, 2013, С.405.

⁸⁵ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001, 180.lpp.

⁸⁶ Valsts tiesu ekspertīžu birojs “Ekspertīžu veidi”. Pieejams: http://vteb.gov.lv/ekspertizu_veidi [skatīts 19.04.2019.].

⁸⁷ Konovalovs J., Bebris G. Krimināltiesisko ekspertīžu kvalifikācija. Rīga: LPA, 2000, 52.lpp.

tie paši izpētes objekti, metodes un speciālisti”⁸⁸ kā rezultātā šāda ekspertīžu klasifikācija pēc metodēm un uzdevuma, būtu tikai formāla.

Lēmumā par ekspertīzes noteikšanu, ko pieņem procesa virzītājs, jānorāda ekspertīzes noteikšanas iemeslus un pamatu. Rokraksta ekspertīzes gadījumā, ekspertīzes mērķis ir identificēt ierakstu, teksta un parakstu izpildītāju dokumentu oriģinālos. Veicot salīdzinošo izpēti, ir iespējams konstatēt parakstu, atsevišķos gadījumos – arī rokraksta izpildīšanu, atdarinot kādas personas parakstu vai rokrakstu.⁸⁹

Lēmumā ir jānorāda ekspertam izvirzīto uzdevumu un risināmos jautājumus. Rokraksta ekspertīzes atzinuma saturam ir jāatbild izvirzīto uzdevumu un jautājumu robežās, pētot ekspertīzes objektu – rokrakstu vai parakstu. Tomēr KPL 200.p. netiek izvirzītas prasības noteikt kādu tieši kriminālistisko ekspertīzi jāveic. Norādot ekspertīzes noteikšanas iemeslu un pamatu, var secināt kāda ekspertīze jāveic, tomēr norādot un pamatojot kādu tieši kriminālistisko ekspertīzi ir jāveic, novērstu vairākas iespējamās kļūdas ekspertīzes veikšanā.

Autore piekrīt viedoklim, ka kvalitatīva tiesu ekspertīžu veikšana ir pamats kvalitatīvam tiesas procesam valstī. Koncentrējoties galvenokārt uz kriminālprocesuālajām ekspertīzēm, jāatzīst, ka bez ekspertu atzinuma nav iedomājama gandrīz nevienas krimināllietas izskatīšana, taču efektīvs un iespējami ātrs kriminālprocess ir būtiskākais sabiedrības drošības garants, nodrošinot gan cietušo, gan aizdomās turēto, apsūdzēto un tiesājamo, kā arī visas sabiedrības tiesību un interešu aizstāvību.⁹⁰

Vērtējot iepriekš minēto, autore var secināt, ka rokraksta ekspertīzes pamatā tiek veiktas kā komisijas ekspertīzes, ņemot vērā kopš 2007.gada ieviesto “ēnu” eksperta praksi, kā arī, lai novērstu rokraksta ekspertīzes atzinuma nepareizu ‘iztulkošanu’ varbūtēja secinājuma gadījumā, jāvērtē rokraksta ekspertīzes atzinums kopsakarā ar citiem iegūtajiem pierādījumiem kriminālprocesā, kas, iespējams, novērstu arī papildus vai atkārtotās ekspertīzes nepieciešamību.

⁸⁸ Konovalovs J., Bebris G. Krimināltiesisko ekspertīžu kvalifikācija. Rīga: LPA, 2000, 53.lpp.

⁸⁹ Valsts tiesu ekspertīžu birojs “Ekspertīžu veidi”. Pieejams: http://vteb.gov.lv/ekspertizu_veidi [skatīts 19.04.2019.].

⁹⁰ Riktēre G. Valsts tiesu ekspertīžu biroja teorētiskie un praktiskie aspekti. Jurista Vārds, 2012, Nr. 49 (748). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/253076-valsts-tiesu-ekspertizu-biroja-teoretiskieunpraktiskie-aspekti/> [skatīts 11.05.2019.].

ROKRAKSTA EKSPERTĪZES ATZINUMS KĀ PIERĀDĪJUMS KRIMINĀLPROCESĀ

Pirmstiesas procesā, izziņas izdarītājam (saskaņā ar KPL – izmeklētājam, prokuroram) nākas saskarties ar apstākļiem, kuru noskaidrošanai nepieciešamas speciālas zināšanas mākslā, zinātnē, tehnikā, amatniecībā. Tādos gadījumos likums dod tiesības procesa virzītājam noteikt ekspertīzi.⁹¹ Tas liek secināt, ka pirmstiesas izmeklēšanas posmā, rokraksta ekspertīze jāskata daudz plašāk nekā tikai izmeklēšanas darbība, jo rokraksta ekspertīzes atzinums, ja ir bijusi noteikta tiesu ekspertīze, var iegūt pierādījuma statusu tiesvedībā.

Pierādījumu loma tiesvedībā ir ļoti liela. To uzdevums ir ne tikvien noteikt likumisku kārtību pierādīšanas norisei, bet arī izveidot šo kārtību tādu, kas garantētu kriminālprocesa uzdevumu sekmīgu atrisināšanu.⁹² Eksperta atzinums var būt gan pierādīšanas līdzeklis, gan pierādījumu avots. Tas izriet no faktisko ekspertīzei iesniegto materiālu izpētījuma. Saturu veido secinājumi par tādu faktu esamību vai neesamību, kam ir nozīme lietā. Secinājumiem jābūt balstītiem uz profesionālām zināšanām noteiktā nozarē. Eksperta atzinumā kā pierādījumi var būt personiski konstatētie fakti, uz šiem faktiem balstīti secinājumi, secinājumi no agrāk konstatētiem faktiem.⁹³ Eksperta atzinums tiek atzīts arī par dokumentu, kuru sastāda eksperts uz izpētes pamata saskaņā ar savām speciālajām zināšanām un kurā atspoguļota ekspertīzes gaita, izmantotie paņēmieni un līdzekļi, un kurā noteiktā kārtībā sniegtas motivētas atbildes uz viņam uzdotajiem jautājumiem.⁹⁴ Pierādījumu nepareiza analizēšana, arī rokrakstu ekspertīzē, varbūtēja apgalvojuma gadījumā var novest pie nepareizas lietas izspriešanas. Arī ārzemju literatūrā tiek uzsvērts, ka eksperta atzinuma vērtēšana, lai to varētu izmantot kriminālprocesā, ir viens no visatbildīgākajiem etapiem kriminālprocesā, tā kā tas var ietekmēt citu pierādījumu pamatotību vai izmantojamību procesā.⁹⁵

KPL 511.p. 2.d. noteic, ka spriedumam jābūt tiesiskam un pamatotam. Spriedums ir tiesisks un pamatots, ja tas atbilst KPL 512.p. nosacījumiem, tostarp minētā panta pirmajai daļai, kas noteic, ka tiesa, taisot spriedumu, pamatojas uz materiālo un procesuālo tiesību normām. Turklāt KPL 124.p.2.d. noteic, ka kriminālprocesā pierādāma noziedzīgā nodarījuma sastāva esamība vai

⁹¹ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001, 179.lpp.

⁹² Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010, 212.lpp.

⁹³ Ibid, 192.lpp.

⁹⁴ Ernstsons E. Eksperta atzinums kā viens no pierādījumu veidiem. Jurista Vārds, 2004, Nr. 13 (318). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/86578-eksperta-atzinums-ka-viens-no-pieradijumu-veidiem/> [skatīts 11.05.2019.].

⁹⁵ Яблокова Н.П., Колдина В.Я. Криминалистика. Москва, Издательство Московского университета, 1990, С. 313.

neesamība, kā arī citi Krimināllikuma un KPL paredzētie apstākļi, kuriem ir nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecīgu taisnīgā noregulējumā. Šā panta piektā daļa noteic, ka pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas par to esamību vai neesamību.

Rokraksta ekspertīzes atzinums kā jebkurš pierādījums kriminālprocesā tiek pakļauts visiem pierādījuma kritērijiem, tomēr ne vienmēr atzinums tiek atzīts par pierādījumu, ja tā secinājumi ir kļūdaini vai panākti ar kriminālprocesuāliem pārkāpumiem. Tiesu ekspertīze ir tiesu sistēmas neatņemama sastāvdaļa, līdz ar to tiesu ekspertīzē radītajiem pierādījumiem jābūt objektīviem un radītiem patiesības noskaidrošanai, nevis tikai izmeklēšanā esošo versiju apstiprināšanai un apsūdzības pamatošanai. Tā Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā 2007.gada 5.aprīļa spriedumā lietā *Stoimenovs pret bijušo Dienvidslāvijas Republiku Maķedoniju (Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia)*.⁹⁶

Rokraksta ekspertīzes atzinums bieži tiek izmantots kā pierādījums arī citos procesos. Augstākās tiesas Senāts ir norādījis, ka nepārprotams pierādījums ir tāds pierādījums, kas neatstāj dažādas interpretācijas iespējas, proti, kuru nevar pārprast, kura saturs ir viennozīmīgs. Tas ir tāds pierādījums, kas pats par sevi ir pietiekams, lai persona bez speciālām zināšanām parakstu ekspertīzes jautājumos varētu konstatēt faktu, ka paraksts ir viltots. Kategorisks eksperta atzinums, ka paraksts ir viltots, ir tieši šāds pierādījums.⁹⁷ Šāda atziņa Administratīvās apgabaltiesas spriedumā atšķiras no atziņām, ar ko pamatojas Krimināllietu departaments lēmumos. “Kasācijas instances tiesa jau ir izteikusi atziņu, ka pierādījumu ticamības jēdziena un novērtēšanas prasības ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 128.pantā, taču izvēle, kuriem pierādījumiem ticēt, kuriem nē, ir tās tiesas kompetencē, kas izsprīž lietu pēc būtības. Arī jautājums par to, vai lietā esošie pierādījumi ir vai nav pietiekami apsūdzētā vainīguma konstatēšanai, ir būtības jautājums, kas kasācijas kārtībā nav pārbaudāms. Pierādījumu pietiekamības kritērijs ir saprātīgu šaubu esamība vai neesamība par apsūdzētā vainīgumu, kuru izvērtēšana tāpat ir tiesas kompetencē, kas izskata lietu pēc būtības.”⁹⁸

⁹⁶ Bērziņš G. Plāno veidot vienotu tiesu ekspertīžu centru. Jurista vārds, 2014, Nr. 39 (841). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/265351-plano-veidot-vienotu-tiesu-ekspertizu-centru/>. [skatīts 10.05.2019.].

⁹⁷ Administratīvās rajona tiesas 2013.gada 20.decembra spriedums lietā Nr. A420274113. Pieejams: file:///C:/Users/veron/Downloads/Anonimizets_nolemums_137901.pdf [skatīts 19.04.2019.].

⁹⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015.gada 23.septembra lēmums lietā SKK 297/2015. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/11nodala-specialas-izmeklesanas-darbibas-210-234pants> [skatīts 19.04.2019.].

Autore uzskata, ka attiecībā uz šo jautājumu var izvirzīt divas tēzes. Pirmkārt, jāņem vērā, ka pirms deviņu pakāpju secinājumu skalas, tika izmantota piecu pakāpju secinājumu skala, un rokraksta ekspertīzes atzinumi, kas tika pamatoti ar piecu pakāpju secinājumu skalu, nebūs tik precīzi kā tie, kas noteikti, pamatojoties uz deviņu pakāpju secinājumu skalu. Otrkārt, visi pierādījumi jāvērtē savstarpējā saistībā, kā to nosaka KPL 128.p.2.d., neatkarīgi no tā vai atzinums ir pamatots ar piecu vai deviņu pakāpju secinājumu skalu. No tā var secināt, ka tikai tiesas vērtējums par visiem kriminālprocesā iegūtajiem pierādījumiem norādīs to, kuri pierādījumi būs piemērojami. Ja tiesa nepiekrītis eksperta atzinumam, šāds lēmums būs jāmotivē.⁹⁹

Atšķirībā no kriminālprocesa, civilprocesā saskaņā ar Civilprocesa likuma¹⁰⁰ (turpmāk – CPL) 125.p.1.d. eksperta atzinumu tiesa novērtē pēc CPL 97.p. noteikumiem. CPL 97.p. 1.d. noteic, ka tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārlicības, kas pamatota uz tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvē gūtiem novērojumiem. Šāda prakse pilnībā atšķiras no kriminālprocesā izmantotās pierādījumu pārbaudes kārtības un nostiprinātajām atziņām. Tiesa civillietā, novērtējot eksperta atzinumu, kas ir viens no CPL 17.nodaļā norādītajiem pierādīšanas līdzekļiem, konstatē, ka tas nav viennozīmīgs un izteikts kategoriskā formā, tas nenorāda uz prasības pamatotību, jo nesatur pārlicinošu pētījuma daļu un secinājumus atbilstoši lietas apstākļiem. Tajā konstatētas gan sakritības, gan atšķirības. Tiesa civillietā piekrīt apelācijas sūdzības iesniedzējam, ka atzinumā ir konstatētas vairāk atšķirības, nekā sakritības sakarā ar ko šis pierādījums lietā neliecina par prasības pamatotību.¹⁰¹

Tomēr arī kriminālprocesā jāņem vērā, ka rokraksta ekspertīzes atzinums var būt izdarīts nevis kategoriskā formā, bet gan varbūtējā apgalvojuma formā. Analizējot atziņu, gadījumā, ja spriež lietu pēc būtības, tiesneša vai tiesas kompetencē ir vērtēt rokraksta ekspertīzes kā pietiekama pierādījuma pieļaujamību. Var secināt, ka nepareizu apgalvojumu pamatā, analizējot, vai noskaidrotie fakti un apstākļi novērš saprātīgas šaubas. Augstākā tiesa lēmumā SKK-60/2017 atzina, ka abas zemāko instanču tiesas ir apšaubījušas /pers. F/ un /pers. J/ parakstu īstumu SIA *B22* un SIA *Borderline* dokumentos. Tādējādi tiesas nav ņēmušas vērā, ka rokrakstu ekspertīzes atzinums nav kategorisks, savukārt lieciniekiem /pers. F/ un /pers. J/ ir izdevīgi apgalvot, ka viņi

⁹⁹ Божьева В.П. Советский уголовный процесс-учебник. Москва, издатель-Юридическая литература, 1990, с.110.

¹⁰⁰ Civilprocesa likums: LR likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=50500>. [skatīts 19.04.2019.].

¹⁰¹ Latvijas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018.gada 17. maija spriedums lietā Nr. CA-0045-18. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

nav parakstījušu dokumentus. No lietā iegūtajiem pierādījumiem izriet, ka tiesas atzinums, ka apsūdzētais noziedzīgu nodarījumu ir izdarījis, nav pamatots.¹⁰²

Secinot no iepriekš izklāstītajiem piemēriem, var secināt, ka rokraksta ekspertīzes atzinumam ir jābūt kategoriski formulētam, lai to pilnībā varētu pieņemt kā pārbaudītu pierādījumu tiesvedībā. Rokraksta ekspertīzes atzinums var tiešā veidā ietekmēt kriminālprocesa iznākumu, tāpēc arī rūpīgi jāvērtē apstākļi un faktori, kas var ietekmēt rokraksta ekspertīzes atzinumu.

Tomēr jāņem vērā apstākļi, ka rokraksta ekspertīzes atzinums var būt ne tikai kategoriskā, bet arī varbūtēja secinājuma veidā, turklāt vēl vairākās pakāpēs pēc deviņu pakāpju secinājumu skalas izmantošanas praksē. Civilprocesā tiesa ir atzinusi, ka, ja eksperta atzinums ir izteikts varbūtējā formā, tad tas nedod pamatu tiesai uzskatīt, ka eksperts ir šaubījies, izdarot secinājumu. Tiesa norādījusi, ka varbūtējs secinājums nav pielīdzināms šaubām, bet ir vērtējams kā netiešs pierādījums un ļauj spriest par citu tādu pierādījumu ticamību, kas norāda, ka parakstu/rokrakstu izpildījusi konkrēta persona.¹⁰³ Autore uzskata, ka šāds pieņēmums ir pamatots un atbilstošs praksei. Autores pārliecību nostiprina arī Civilprocesa likuma 124.p. komentārs attiecībā uz varbūtējiem ekspertu atzinumiem. Komentārs norāda, ka “ekspertam ir ne vien tiesība, bet arī pienākums dot atzinumu vai nu kā pilnīgi ticamu (kategorisku), vai kā varbūtēju secinājumu atkarībā no viņa speciālo izpētījumu rezultātiem. Tiesai, balstoties uz visu lietā noskaidroto apstākļu kopumu, pamatoti jānovērtē gan eksperta kategoriskais, gan varbūtējais atzinums”.¹⁰⁴ KPL nav noteikts eksperta atzinuma aizliegums ar varbūtēju secinājumu esamību. Ārzemju literatūrā ir izteikts viedoklis, ka šāda veida eksperta atzinumu nedrīkst atzīt par procesuālo pierādīšanas līdzekli, bet var izmantot kriminālprocesā kā procesuālo informāciju, kurai nepiemīt pierādošās nozīmes.¹⁰⁵ Šādā gadījumā, ja trūkst pietiekošas skaidrības vai atzinuma precizitātes, tad viens no veidiem, kā iegūt pilnīgāku eksperta atzinumu ir noteikt papildus rokraksta ekspertīzi tam pašam vai arī citam ekspertam.¹⁰⁶

A.Liede tiesību doktrīnā ir paudis šādu viedokli: “(..) novērtējot eksperta atzinumā ietvertos pierādījumus, noskaidrojot to ticamību un nozīmi lietā:

¹⁰² Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2017.gada 30.maija lēmums lietā SKK – 60/2017, 4.7.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2017> [skatīts 19.04.2019.].

¹⁰³ Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 28.septembra spriedums lietā Nr. CA-1379-17/7. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹⁰⁴ Jelgavas tiesas 2017.gada 29.maija spriedums lietā Nr. C30374914. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹⁰⁵ Бурков И.В., Мурзиков А.В. Заключение эксперта как вид доказательств. Владимир, издательство Транзит-Икс, 2001, с.121.

¹⁰⁶ Вандышев В.В. Уголовный процесс. Курс лекций. Санкт-Петербург, издательство Питер, 2002, с.101.

1. No atzinuma jāizslēdz eksperta minējumi un pieņēmumi, secinājumi jautājumos, kas neietilpst viņa profesionālo (speciālo) zināšanu robežās, secinājumi, kas pamatoti nevis uz speciālām zināšanām, bet uz vispārīgi loģiskiem apsvērumiem, kādiem speciālista zināšanas nav vajadzīgas;

2. Jāpārbauda to faktu ticamība, ar kuriem eksperts pamato savu atzinumu, un jānoskaidro, vai tie ir pietiekami secinājumu pamatojumam;

3. Jāizskata vispārīgās atziņas, kurām eksperts pakārto konstatētos faktus, un jāpārlicinās, ka tās ir objektīvas, zinātniskas tēzes, nevis tikai eksperta personisks viedoklis, un ka attiecīgās speciālās nozares attīstības līmenis ir pietiekams, lai atbildes uz ekspertam uzdotajiem jautājumiem būtu ticamas;

4. Jāpārbauda eksperta konstatējumu un slēdzienu veidošanās no loģiskas secības un pamatotības viedokļa, jāpārlicinās, vai atzinums loģiski izriet no konstatējumiem;

5. Eksperta atzinums jāsalīdzina ar citiem, lietā ticami noskaidrotiem faktiem.”¹⁰⁷

Ņemot vērā visu iepriekš izklāstīto par varbūtēju secinājumu atzinumā, autore secina, ka varbūtēja secinājuma gadījumā ir jāvērtē tas, vai secinājums ir vairāk kategorisks apgalvojums, vai arī tomēr vairāk kategorisks noliegums. Tiesa nevar nevērtēt rokraksta ekspertīzes atzinumu varbūtējās secinājuma formas dēļ.

Saskaņā ar KPL 124.p., pierādīšanas priekšmets ir visu kriminālprocesa gaitā pierādāmo apstākļu kopums un ar tiem saistītie fakti un palīgfakti. Kriminālprocesā pierādāma noziedzīgā nodarījuma sastāva esamība vai neesamība, kā arī citi Krimināllikumā un KPL paredzētie apstākļi, kuriem ir nozīme krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā. Pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas par to esamību vai neesamību. Tādējādi, valsts apsūdzētāja pienākums ir pamatot apsūdzību ar tiesas sēdē pārbaudītajiem pierādījumiem, tai skaitā, novērst saprātīgas šaubas par vainu vai pierādīt, ka kāds no aizstāvības izmantotajiem pierādījumiem apsūdzības atspēkošanai nav ticams, nav attiecināms vai nav pieļaujams izmantot pierādīšanā.¹⁰⁸

Pierādīšanas procesa neatņemama sastāvdaļa ir pierādījuma saturam un tā procesuālā nostiprinājuma formai obligāti izvirzītās prasības,¹⁰⁹ lai nodrošinātu likumisku kārtību pierādīšanas

¹⁰⁷ Jelgavas tiesas 2017.gada 29.maija spriedums lietā Nr. C30374914. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹⁰⁸ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 2018.gada 22.marta spriedums lietā Nr. KA04-0189-18/23, 10.2.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>. [skatīts 19.04.2019.].

¹⁰⁹ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 203.lpp.

norisei. Augstākā tiesa norāda, ka pierādījumu ticamības un to pietiekamības konstatēšana ir nepārprotami saistīta ar pierādījumu izvērtējumu, ko atbilstoši likumam veic tikai tā tiesa, kas izskata lietu pēc būtības. Jautājums par pierādīšanu un pierādījumu izvērtēšanu ir reglamentēts KPL 9.nodaļā, tostarp KPL 128., 129., 130.pantā ir reglamentēts jautājums par pierādījumu ticamību, attiecināmību, pieļaujamību, savukārt pierādījumu pietiekamība un saprātīgu šaubu izslēgšana pierādīšanas procesā ir noteikta KPL 19.p. un 124.p.5d.¹¹⁰ Pierādījuma vērtējuma atspoguļojuma trūkums nolēmumā ir pamats atzinumam, ka pierādījumu vērtējums nav veikts.¹¹¹ Tikai ar pārbaudītiem pierādījumiem, var taisīt tiesisku un pamatotu spriedumu.

Rokraksta ekspertīzes atzinuma attiecināmība

Pierādījumi ir attiecināmi kriminālprocesā, ja tie atbilst KPL 129.p. nosacījumiem. Attiecīgi, pierādījumi ir attiecināmi uz konkrēto kriminālprocesu, ja ziņas par faktiem tieši vai netieši apstiprina kriminālprocesā pierādāmo apstākļu esamību vai neesamību, kā arī citu pierādījumu ticamību vai neticamību, izmantošanas iespējamību vai neiespējamību.

Jāsecina, ka par ekspertīzes attiecināmību tiesa var lemt, tikai vērtējot visus pierādījumus kopumā un aplūkojot tos savstarpējā sakarībā. Vārdi “tieši...pierāda krimināllietā pierādāmo apstākļu esamību vai neesamību” nozīmē, ka pierādījums attiecināms tad, ja tajā ietvertās ziņas attiecas tieši uz krimināllietā pierādāmiem apstākļiem. Vārdi “..netieši pierāda krimināllietā pierādāmo apstākļu esamību vai neesamību” attiecas uz saistītajiem faktiem. Savukārt vārdi “pamato.. citu pierādījumu ticamību vai neticamību, izmantošanas iespējamību vai neiespējamību” nozīmē, ka pierādījums attiecas uz palīgfaktiem.¹¹² No visa pārbaudīto pierādījumu vērtējuma atbilstoši KPL prasībām var būt atkarīgs nodarījuma apraksts un tā atbilstība apsūdzībā norādītajiem noziedzīgā nodarījuma faktiskajiem apstākļiem.¹¹³ No iepriekš secinātā, jāņem vērā arī tas, ka tikai pati tiesa var noteikt, kuri pierādījumi ir būtiski lietas iztiesāšanā.

¹¹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2018.gada 5.jūlija lēmums lietā Nr. SKK – 316/2018, 7.9.,7.10.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2018> [skatīts 19.04.2019.].

¹¹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017.gada 10.augusta lēmums lietā Nr. SKK-282/2017. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminallikuma-vispariga-dala/ii-nodala-noziedzigs-nodarijums> [skatīts 19.04.2019.].

¹¹² Strada – Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 207., 208.lpp.

¹¹³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 12.oktobra lēmums lietā Nr. SKK – 579/2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2006> [skatīts 19.04.2019.].

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2017.gada 20.marta spriedumā pamatojoties uz pārbaudītiem pierādījumiem tiesas izmeklēšanas laikā, tas ir, apsūdzētā un liecinieka liecībām, kā arī rokraksta ekspertīzes atzinumu, kā arī citiem tiesas sēdē pārbaudītiem pierādījumiem, atzina apsūdzētā /pers. A/ vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.¹¹⁴ Citā krimināllietā, tiesa atzina, ka vērtējot rokraksta ekspertīzes atzinumā kategoriskā formā secināto kopumā ar liecinieka /pers. K/ liecībās sniegtajām ziņām, nerodas šaubas par to, ka arī parakstus uz iesniegtajiem dokumentiem varēja aizpildīt tikai /pers. A/, jo citu personu pie konkrētu dokumentu aizpildīšanas nebija.¹¹⁵

Citā piemērā, apelācijas instances tiesa, vērtējot lietu pēc būtības, atzinusi, ka pirmās instances tiesa, nebija izvērtējusi tiesas izmeklēšanā pārbaudīto un spriedumā uzskaitīto pierādījumu pieļaujamību, aprobežojoties tikai ar to ticamības un attiecināmības izvērtējumu, un nebija nozīmējusi rokraksta ekspertīzi pēc apsūdzētā lūguma, kā rezultātā tika pārkāpts viens no kriminālprocesa pamatprincipiem – nevainīguma prezumpcija, - kas noteic, ka neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta KPL noteiktajā kārtībā.¹¹⁶ Arī prokurore, pastāvot strīdam par zīmīšu autoru, nebija izteikusi lūgumu par rokraksta ekspertīzes noteikšanu, norādot, ka ekspertīzes noteikšanai neesot nekāda pamata. Tas ļauj secināt, ka arī rokraksta ekspertīzes sākotnējās attiecināmības izvērtēšanas apstākļi, var ietekmēt kriminālprocesa iznākumu. Šajā gadījumā, apelācijas instance nolēma atcelt spriedumu daļā par /pers. A/ atzīšanu par nevainīgu.

Pēc iepriekš izklāstītajiem piemēriem, autore var secināt, ka pierādījumu attiecināmības, pieļaujamības un ticamības apstākļu neizvērtēšana kopsakarā var novest pie nopietnu kriminālprocesuālo pamatprincipu pārkāpumiem.

Par rokraksta ekspertīzes attiecināmību var spriest vērtējot to, vai ekspertīzes atzinumā ir atbildēts uz eksperta izlemšanai uzdotajiem jautājumiem. Valsts tiesu ekspertīžu birojs ir noteicis, kādi tieši jautājumi var tikt uzdoti rokraksta ekspertīzē:

- Vai tekstu/ierakstu dokumentā (dokumenta rekvizīti) ir izpildījis (norādīt vārdu un uzvārdu)?
- Vai parakstu (norādīt personas vārdu un uzvārdu) vārda dokumentā (dokumenta rekvizīti, rinda) ir izpildījis (norādīt vārdu un uzvārdu) vai kāda cita persona?

¹¹⁴ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2017.gada 20.marta spriedums lietā Nr. K30-0212-16/16. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹¹⁵ Jēkabpils rajona tiesas 2018.gada 8.janvāra spriedums lietā Nr. K16-0031-18/4. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹¹⁶ Kurzemes apgabaltiesas 2017.gada 20.jūnija spriedums lietā Nr. KA02-0001-17/6. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

- Vai tekstu/ierakstus, parakstu (norādīt vārdu, uzvārdu) dokumentos (dokumenta rekvizīti) ir izpildījusi viena persona?

- Vai teksts/ieraksts ir izpildīts izmainītā rokrakstā?

- Vai teksts/ieraksti, paraksts ir izpildīts ar kreiso roku (ja izpildītājs parasti raksta ar labo roku)?

- Vai paraksts ir izpildīts, atdarinot personas (norādīt personas vārdu un uzvārdu) parakstu?

- Vai rakstot tekstu/ierakstus, parakstu, izpildītājs ir bijis kādā īpašā stāvoklī (uztraukts, alkohola vai narkotisko vielu reibumā) vai kādā neierastos apstākļos?¹¹⁷

Salīdzinot šos jautājumus ar Kriminālistikas pārvaldes Dokumentu tehnisko ekspertīžu nodaļas rokraksta ekspertīzes lēmumā uzdošajiem jautājumiem, var secināt, ka jautājumu saturs ir identisks, tikai Dokumentu tehnisko ekspertīžu nodaļas eksperti var atbildēt arī uz jautājumu, vai rokraksta tekstu izpildījis vīrietis vai sieviete.¹¹⁸

Ja rokraksta eksperts ir atbildējis uz šiem jautājumiem atzinumā, ievērojot KPL normas, un atzinumā ietvertais tieši apstiprina vai neapstiprina kriminālprocesā pierādāmo apstākļu esamību vai neesamību, vai arī citu pierādījumu izmantošanas iespējamību vai neiespējamību, tad rokraksta ekspertīzes atzinums ir atzīstams par attiecināmu.

Kopumā krimināllietā ir jāpastāv pamatam, kāpēc būtu jāveic rokraksta ekspertīze, lai tā būtu attiecināma uz attiecīgo krimināllietu. Rokraksta ekspertīzes attiecināmību var ietekmēt tas, kādus jautājumus procesa virzītājs liek atbildēt ekspertam. Ja procesa virzītājs nespēs dot ekspertam salīdzinošos paraugus, eksperts var nespēt atbildēt uz procesa virzītāja uzdotajiem jautājumiem, vai arī mēģinot atbildēt uz tiem, var taisīt nepareizu atzinumu, kas var attiecīgi novest pie ekspertīzes atzinuma neattiecināmības.

Zemgales rajona tiesa 2018.gada 15.jūnija spriedumā par /pers. A/ Krimināllikuma 116.p. paredzēto noziedzīgo nodarījumu, apskatot pierakstu kladi, redzams, ka pierakstu kladē atrodas vairāki ieraksti, kuri pauž nodomu cietušo /pers. I/ nogalināt. Ar protokolu par nepieciešamo paraugu ņemšanu salīdzinošajai izpētei pierādīts, ka likuma noteiktajā kārtībā, salīdzināmai izpētei ir izņemts aizdomās turētā /pers. A/ eksperimentālais rokraksts, paraksts un datumu paraugi. Ar rokraksta ekspertīzes atzinumu pierādīts, ka apsūdzētais ir veicis ierakstus notikuma vietā atrastajā kladē. Konstatēts pazīmju sakritību kopums, kas ir pietiekams kategoriskam apgalvojumam, ka

¹¹⁷ Valsts tiesu ekspertīžu birojs. Rokraksta ekspertīze. Pieejams: http://vteb.gov.lv/rokrakstu_eksportize [skatīts 2019.gada 3.aprīlī].

¹¹⁸Latvijas Valsts Policijas Kriminālistikas pārvalde. Dokumentu tehnisko ekspertīžu nodaļa. Pieejams: <http://www.eksportize.vp.gov.lv/index.php?sadala=5&ln=lv> [skatīts 2019.gada 3.aprīlī].

tekstus ir izpildījusi viena persona. Lai arī eksperts nav spējis noteikt ieraksta sastādīšanas laiku, tiesas ieskatā šim apstāklim nebija izšķiroša nozīme. Apsūdzētais bija formulējis savu nodomu, - tekstā ir naids un vēlme cietušo nogalināt. Tiesa atzina, ka apsūdzētais rakstiski ir tieši paudis nodomu noslepkavot cietušo, tas norāda uz apsūdzētā subjektīvo attieksmi, to, ka apsūdzētajam ir bijis tiešs nodoms noslepkavot cietušo un viņš to ir realizējis.¹¹⁹ Rokraksta ekspertīzes atzinums tieši pamatoja krimināllietā pierādāmo apstākļu esamību, līdz ar to arī bija attiecināms. Ņemot vērā to, ka ir rokraksta ekspertīzes atzinums, pierakstu klade var tikt vērtēta kā atsevišķs lietisks pierādījums krimināllietā, jo ir pierādīts, ka tieši apsūdzētais ir veicis ierakstus.

Rokraksta ekspertīzes attiecināmība ir jāizsecina tiesai, vadoties pēc rokraksta ekspertīzes atzinuma un krimināllietā pierādāmo apstākļu savstarpējās saistības, un vai šai saistībai ir būtiska nozīme procesā.

KPL 156.p. nosaka, ka eksperta pratināšanu ir iespējams veikt, lai noskaidrotu ar eksperta atzinumu lietai saistītus jautājumus, iegūtu informāciju par citiem faktiem un apstākļiem vai arī, lai noskaidrotu kvalifikāciju. Ārvalstu literatūrā tiek uzsvērts, ka eksperti nav liecinieki, viņi tikai pārbauda faktus.¹²⁰

Rokraksta ekspertīzes atzinuma pieļaujamība

Pierādījumu pieļaujamība ir otra obligāta pierādījumu pazīme, kuras nepieciešamība kriminālprocesa zinātnē tiek viennozīmīgi atzīta.¹²¹ Saskaņā ar KPL 130.p. 1.d. noteikto kriminālprocesa laikā iegūtās ziņas par faktiem pieļaujams izmantot kā pierādījumus, ja tās iegūtas un procesuāli nostiprinātas KPL noteiktajā kārtībā. Praksē un juridiskajā literatūrā ar pierādījumu pieļaujamību saprot pierādījumu procesuālo kvalitāti. Pierādījumu pieļaujamības pazīme ir tieši tā, kas var izraisīt loģiski attiecināmu ziņu izmantošanas neiespējamību pierādīšanā. Ja, iegūstot ziņas par faktiem, pārkāptas likuma prasības, to izmantošanas iespēja pierādīšanā atkarīga no pieļautā pārkāpuma ietekmes uz iegūto ziņu ticamību.¹²²

Kriminālprocesā drīkst izmantot pierādījumus, kuri atbilst šādiem formāliem nosacījumiem:

¹¹⁹ Zemgales rajona tiesas 2018.gada 15.jūnija spriedums lietā Nr. K73-0592-18/47. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹²⁰ Спасович В.Д. О теории судебно-уголовных доказательств в связи с судоустройством и суопроизводством. Москва, ЛексЭст, 2001, с.29.

¹²¹ Strada – Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 214.lpp.

¹²² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2017.gada 20.decembra spriedums lietā Nr. KA04-1214-17/23. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

1. Tie iegūti no likumā pieļautiem avotiem;
2. Tie procesuāli nostiprināti ar likumā paredzētiem pierādīšanas līdzekļiem;
3. To iegūšanas norisē ievēroti visi procesuālās kārtības noteikumi;
4. Tos iegūstot, nav lietoti likumā neatļauti paņēmieni un metodes.¹²³

Pierādījuma avota un pierādīšanas līdzekļa likumība ir viens no absolūtajiem pierādījumu pieļaujamības noteikumiem. Ja pierādījumi iegūti, pārkāpjot šos noteikumus, tie nav pieļaujami nekādā gadījumā, jo var apdraudēt patiesības noskaidrošanu krimināllietā.¹²⁴

Krimināllietu tiesas kolēģija 2017.gada 13.novembra spriedumā lietā Nr. KA04-0160-17/23, lai panāktu taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, šī kriminālprocesa ietvaros saskaņā ar KPL normās noteikto novērtē visu tai vērtēšanā nodoto eksperta atzinuma attiecināmību, pieļaujamību, ticamību un pietiekamību.¹²⁵ Iztirzājot šo spriedumu kā piemēru, ir iespējams pārbaudīt, vai ir ievēroti visi formālie nosacījumi.

Pirmais nosacījums norāda, ka pierādījumam jābūt iegūtam no likumā pieļautiem avotiem. Rokraksta ekspertīzes atzinumu var veikt tikai eksperts, kas ir bijis kompetents veikt ekspertīzi. Spriedumā apelācijas instances tiesa nepiekrita pirmās instances viedoklim, ka 2015.gada 4.janvāra eksperta atzinums būtu vērtējams kā nepieļaujams pierādījums, jo eksperts /pers. P/, veicot gan ar tiesas lēmumu noteiktu ekspertīzi esot rīkojies interešu konflikta situācijā, jo cietusī persona no ekspertīzes izdarīšanas tiesas sēdē atteikusies, bet ārpus kriminālprocesa ietvariem izdarījusi privātu pasūtījumu tam pašam ekspertam, kuram ar tiesas lēmumu uzdots veikt ekspertīzi kriminālprocesa ietvaros. Tiesa norādīja, ka eksperts nav ekspertīžu iestādes eksperts, bet gan KPL 34.p. paredzētais pieaicinātais eksperts. Turklāt, veicot ekspertīzi un sagatavojot ekspertīzes atzinumu, eksperts ar savu parakstu apliecinājis, ka ir brīdināts par iespējamo kriminālatbildību par apzināti nepatiesa eksperta atzinuma sniegšanu. Līdz ar to, vērtējot pirmo formālo prasību, neatrada nevienu no pamatiem, kuru dēļ eksperta atzinums būtu vērtējams kā nepieļaujams.

Otrais formālais nosacījums pasaka, ka pierādījumam ir jābūt nostiprinātam ar likumā paredzētiem pierādīšanas līdzekļiem. K. Strada – Rozenberga attiecībā uz ziņu procesuālo nostiprināšanu norāda, ka aplūkojamā pieļaujamības kritērija izpratnē “procesuāla nostiprināšana” saprotama šaurākā izpratnē tikai kā ziņu ietveršana likumā paredzētā formā. Ja šo jēdzienu skata plašāk, tad tas faktiski aptver visus pieļaujamības kritērijus, jo - ja nav ievērots kaut viens no tiem,

¹²³ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970, 236.lpp.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2017.gada 13.novembra spriedums lietā Nr. KA04-0160-17/23. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

ir pamats runāt par procesuālās formas pārkāpumu.¹²⁶ Autore piekrīt šādam viedokli, jo, skatot plaši un ievērojot visus kritērijus, būtu grūti izmantot ekspertīzes atzinumu kā pierādīšanas līdzekli procesā, ja tas neatbilstu vienam nosacījumam, pat, ja tas neradītu būtisku pārkāpumu. Piemērā apelācijas instances tiesa nepiekrīta pirmās instances viedoklim, ka eksperts /pers. P/, pretēji KPL 33.p. 3.d. 4.p. noteiktajam izdarījis komplekso tiesu ekspertīzi pie apstākļiem, kad tāda noteikta netika. Tomēr, iepazīsies ar konkrēto pierādījumu, tiesa neatrada pamatojumu šādam apgalvojumam. Pirmās instances tiesa savu secinājumu balstījusi uz ekspertīzes atzinumu, tomēr pirmajā lapā atrodamais ekspertīzes nosaukums, eksperta atzinuma saturs un būtība, pierāda, ka pirmās instances secinājums ir kļūdainis. Autore secina, ka, ievērojot otro kritēriju, jāņem vērā arī eksperta atzinuma saturs un būtība, lai varētu noteikt, ka pierādījums ir nostiprināts eksperta atzinumā.

Trešais kritērijs nosaka, ka norisē ir jāievēro visi procesuālās kārtības noteikumi. Pirmās instances tiesa bija norādījusi, ka eksperta atzinums ir nepieļaujams, jo eksperts sniedzis atbildes uz jautājumiem, par kuriem nav pieņemts procesa virzītāja lēmums un uz kuriem nav lūgts atbildēt ekspertam. Eksperts konstatējis nepieciešamību daļēji precizēt noskaidrojamo jautājumu formulējumu, lai tie būtu atbilstīgi eksperta kompetencei. Apelācijas instances tiesa konstatēja, ka pirmās instances tiesa nebija analizējusi eksperta atzinuma saturu un nav izmantojusi KPL paredzēto iespēju, neskaidrību gadījumā, tiesas sēdē noplatināt ekspertu /pers. P/. Līdz ar to var secināt, ka eksperts nav pārkāpis savas kompetences robežas. Apelācijas tiesa norādīja, ka ekspertam ir tiesības precizēt noskaidrojamo jautājumu formulējumu, lai tie būtu atbilstīgi eksperta kompetencei, metodikai. Ievērojot KPL 33.p.4.d. ekspertam bija rakstveidā jāinformē procesa virzītājs, bet, ņemot vērā to, ka nav konstatējams, ka eksperts būtu neatbildējis uz jautājumiem, kurus uzdevusi pirmās instances tiesa. Līdz ar to ir ievēroti arī procesuālās kārtības noteikumi.

Ceturtais kritērijs nosaka, ka eksperta atzinums nevar tikt iegūts, izmantojot likumā neatļautus paņēmienus un metodes. Autore uzskata, ka šis kritērijs nosaka to pašu, ko pirmie trīs kritēriji, kuri pasaka, kādam ir jābūt ekspertu atzinumam, bet šis punkts pasaka, kādas eksperta atzinums nedrīkst būt. Pēc autores domām, ja pirmie trīs kritēriji izpildās, tad arī šim kritērijam nevajadzētu būt pārkāptam, ja vien nav pārkāpts KPL 130.p. 2.d. nosacījums, kas nosaka absolūti nepieļaujamu un pierādīšanā neizmantojamu pierādījumu pamatu.

¹²⁶ Strada – Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 223.lpp.

Apkopojot un vērtējot iepriekš izklāstīto piemēros, var secināt, ka rokraksta ekspertīzes pieļaujamību, jāvērtē katrs no pieļaujamības kritērijiem. Nepareizas kritēriju izpratnes un izvērtēšanas gadījumā, pilnībā pieļaujams eksperta atzinums, var tikt atzīts kā nepieļaujams un novest pie netaisnīgas krimināltiesisko attiecību noregulēšanas.

Rokraksta ekspertīzes atzinuma ticamība

KPL 128.p. noteikts, ka pierādījuma ticamību nosaka pēc kādas ziņas ticamības konstatēšanas pakāpes. Pēc autores domām, vērtējot rokraksta ekspertīzes atzinumu kā pierādījumu, atzinuma ticamība var ietekmēt visvairāk kriminālprocesa iznākumu vai arī rokraksta ekspertīzes atzinuma izmantošanu pierādīšanas līdzekļa statusā.

Ņemot vērā to, ka rokraksta un paraksta izpēte tiek veikta saskaņā ar izpētes metodi, šī izpētes metode tiek sadalīta četros posmos: rokraksta detalizēta izpēte, savstarpēja izpētāmā materiāla (rokraksta) un paraugu salīdzināšana, konstatēto sakritību un atšķirību izvērtēšana, secinājumi.¹²⁷ Autore uzskata, ka tieši secinājumu daļa ir vissvarīgākā, jo tieši šī daļa ir tā, kas jāņem vērā tiesai un jāvērtē kopumā ar kriminālprocesā iegūtajiem faktiem vai to savstarpējā sakarībā.

Jāņem vērā, ka Valsts tiesu ekspertīžu biroja eksperti ir atteikušies no piecu pakāpju skalas un, notikusi pāreja uz deviņu pakāpju secinājumu skalu. Eksperte /pers. M/ paskaidrojusi, ka šāda pāreja notikusi tādēļ, lai eksperti maksimāli precīzi varētu izteikt savus secinājumus.¹²⁸ Autore uzskata, ka šāda pāreja bija nepieciešama, lai varētu pilnīgāk nodrošināt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu.

Kategorisks apgalvojums - deviņu pakāpju skalā šāds apgalvojums ir +4 pakāpe. Lietas Nr. CA-0063-17/14 spriedumā ir redzams, ka no materiāliem pievienotā Valsts tiesu ekspertīžu biroja 03.11.2016. atzinuma Nr. 16-1358 redzams, ka salīdzinot galvnieka parakstu galvojuma līgumā ar salīdzinošai ekspertīzei iesniegtajiem brīvajiem rokraksta un paraksta paraugiem, nosacīti brīvajiem rokraksta un paraksta paraugiem, ekspertes I. Mjadeļeca un G. Riktere secinājušas, ka parakstu galvojuma līgumā ir izpildījis pats galvnieks. Atzinumā norādīts, ka sakritības ir būtiskas, nozīmīgas, un tās veido pazīmju kopumu, kas ir pietiekams kategoriskam atzinumam ar pakāpi +4.

¹²⁷ Valsts tiesu ekspertīžu birojs. Rokraksta ekspertīze. Pieejams: http://vteb.gov.lv/par_rokrakstu_ekspertizi [skatīts 06.04.2019.].

¹²⁸ Latvijas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018.gada 31.jūlija spriedums lietā Nr. CA-0152-18. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

Saskaņā ar secinājumu skalas pakāpes +4 skaidrojums ir sekojošs: “Eksperts ir konstatējis būtiskas un nozīmīgas sakritības, kas veido individuālo rokraksta pazīmju kopumu. Pamatojoties uz konstatētajām rokraksta pazīmju sakritībām, ekspertam ir droša pārliecība, ka persona ir izpildījusi rokrakstu/parakstu izpētāmajā dokumentā. Nav konstatēti ierobežojoši faktori, kas liegtu nonākt pie kategoriska secinājuma.”¹²⁹ Autore uzskata, ka nav iespējams apstrīdēt rokraksta ekspertīzes atzinuma ticamību, ja eksperts pēc secinājumu skalas ir novērtējis atzinumā esošos secinājumus ar +4 pakāpi.

Varbūtējs apgalvojums deviņu pakāpju skalā var iegūt +1, +2, +3 pakāpi. Valsts tiesu ekspertīžu biroja atzinumā secināts, ka ierakstus paraksta atšifrējuma veidā /pers. B/ 2013.gada 24.septembra līgumā par kartes konta atvēršanu, apkalpošanu un kredītlimita piešķiršanu ļoti iespējams (secinājumu skalā +3) ir izpildījusi /pers. B/. eksperts konstatējis būtiskas un nozīmīgas sakritības, kas veido individuālu rokraksta pazīmju kopumu, taču pastāv atsevišķi ierobežojumi izpētāmajā objektā vai paraugos. Vienlaikus atzinumā secināts, ka parakstu /pers. B/ vārdā pēc ieraksta paraksta atšifrējuma veidā ļoti iespējams (secinājumu skalā +1) ir izpildījusi /pers. B/. Eksperts konstatējis sakritības, taču pastāv būtiski ierobežojumi izpētāmajā objektā vai paraugos. Konstatētas atsevišķas atšķirības. Tomēr eksperts sakritības novērtē kā pietiekamu pamatu secinājumam, ka persona varētu būt izpildījusi rokrakstu/parakstu izpētāmajā materiālā.¹³⁰ Autore sprāt, šāda secinājuma pakāpes esamības gadījumā, ir stingri jāpieturas pie KPL 128.p. 2.d. kārtības, kas nosaka, ka to, cik ticamas ir pierādīšanā izmantojamās ziņas par faktiem, izvērtē, aplūkojot visus kriminālprocesā iegūtos faktus vai ziņas par faktiem kopumā un savstarpējā sakarībā. Ņemot vērā to, ka izvēle paliek tiesas, kas spriež lietu pēc būtības, ieskatā, nevienam no pierādījumiem nav augstākas ticamības kā jebkuram citam un tie vērtējami kopējā kontekstā, nevis izraujot no tā. Neizbēgami, ka ir pretrunas un ir kādi neskaidri momenti, bet tie nav tik būtiski, lai nevarētu noskaidrot patiesību, notikumu gaitu un pierādīšanai svarīgus faktus.¹³¹ Autore uzskata, ka rokraksta ekspertīzes atzinumu, kas ir varbūtējs apgalvojums, ir grūti vērtēt arī kopsakarā ar citiem pierādījumiem, ja tie neapstiprina vai nenoliedz eksperta atzinumu pilnībā. Autore piekrīt paustai atziņai, ka pierādījumi lietā ir konsekventi, saskanīgi viens ar otru apstiprina vai papildina, tomēr ne visos procesos ir iespējas iegūt tikai un vienīgi bagātu tiešu pierādījumu klāstu, bet tas

¹²⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2017.gada 15.septembra spriedums lietā Nr. CA-0063-17/14, 12.2.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹³⁰ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2018.gada 19.jūlija spriedums lietā Nr. C-0297-18/25, 8.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹³¹ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2017.gada 15.maija spriedums lietā Nr. K68-0279-17/23. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

nenozīmē, ka tādā gadījumā krimināltiesiskās attiecības lietā vairs nav gūstams risinājums un gala rezultāts, noskaidrojams vainīgais. Arī bez tiešu pierādījumu esamības pārējo iegūto pierādījumu loģiskā un kompleksā vērtējumā ir iespēja pilnībā pārliecināties par notikuma patiesajiem apstākļiem.¹³² Ja rokraksta ekspertīzes atzinumā ir varbūtēji secinājumi, tad eksperta izsmeļošs skaidrojums tiesas sēdē vai tiesneša konsultācija ar ekspertu var būt ļoti nozīmīga pareizai situācijas izpratnei. Fakti, kas zinātniski noskaidroti un iekļauti ekspertā atzinumā, noteikti veicina tuvošanos patiesībai.¹³³

Var pastāvēt situācija, kad nav iespējams identificēt izpildītāju, tad pakāpe ir 0. Novērtējot konstatētās pazīmes, jāsecina, ka ne sakritības, ne atšķirības neveido pazīmju kopumu, kas būtu pietiekams kādam noteiktam (apgalvojuma vai nolieguma) atzinumam, tāpēc noteikt, kas – (pats) N vai kāda cita persona - ir izpildījusi ierakstu/parakstu (N vārdā), nebija iespējams.¹³⁴ Eksperta atzinumu ar šādu secinājumu pakāpi nevar atzīt par pierādījumu, jo tas nespēj sniegt ziņas par faktiem, kas ir attiecināmi uz konkrēto kriminālprocesu.

Varbūtējam noliegumam pakāpes var būt -1, -2, -3. No Valsts tiesu ekspertīžu biroja Eksperta atzinuma Nr. 17-1733 izriet, ka parakstu /pers. A/ vārdā sadaļā “Aizņēmējs” aizdevuma līgumā varētu nebūt izpildījis /pers. A/. Papildus norādīts, ka izteikt secinājumu kategoriskā formā nebija iespējams izpētāmā paraksta un salīdzināmā materiāla daļēji savienojamā grafiskā materiāla dēļ. Secinājuma skalā ar pakāpi -1 norādīts, ka eksperts ir konstatējis atšķirības, taču pastāv būtiski ierobežojumi izpētāmajā objektā vai paraugos, konstatētas atsevišķas sakritības; tomēr atšķirības eksperts novērtē kā pietiekamu pamatu secinājumam, ka persona varētu nebūt izpildījusi rokrakstu/parakstu izpētāmajā dokumentā. Tiesa izvērtēja rokraksta ekspertīzes atzinumu kopā ar citiem lietiskajiem pierādījumiem un secināja, ka lietā ir pierādīts apstākļi, ka prasītājs /pers. A/ nav parakstījis aizdevuma līgumu.¹³⁵ Ņemot vērā, ka varbūtējs noliegums nebija kategoriskā formā, tiesa veiksmīgi izvērtēja pierādījumus, kas varētu apstiprināt rokraksta ekspertīzes atzinumu.

2016.gada 15.augustā veikta tiesu ekspertīze – paraksta ekspertīze. Eksperta atzinumā secināts, ka parakstu /pers. F/ vārdā pēc vārdiem “/pers. F/” pirkšanas – pārdošanas līgumā,

¹³² Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2017.gada 15.maija spriedums lietā Nr. K68-0279-17/23. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹³³ Tiesu eksperti apspriež un saskaņo izpētes metodes. Jurista vārds, 10.09.2013., Nr. 37 (788), 4.-5.lpp. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/259663-tiesu-eksperti-apspriež-un-saskaņo-izpetes-metodes/> [skatīts 11.05.2019.].

¹³⁴ Valsts tiesu ekspertīžu birojs. Piecu pakāpju secinājumu skala. Pieejams: <https://lvportals.lv/wwwraksti/LVPORTALS/ROKRAKSTS1.PDF> [skatīts 07.04.2019.].

¹³⁵ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2018.gada 27.februāra spriedums lietā Nr. .C1803-18/9. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

iespējams, nav izpildījusi /pers. F/. Paraksts, iespējams, ir atdarināts. Norādīts, ka jāskatās secinājumu skalā “-2”. eksperts ir konstatējis būtiskas atšķirības, taču pastāv ierobežojumi izpētāmajā objektā vai paraugos. Var tikt konstatētas atsevišķas nebūtiskas/nenožīmīgas sakritības. Pamatojoties uz konstatētajām rokraksta pazīmju atšķirībām, eksperts secina, ka persona, iespējams, nav izpildījusi parakstu izpētāmajā dokumentā. Tiesa konstatēja, ka 2016.gada 15.augustā tika veikta tiesu ekspertīze – komisijas rokraksta ekspertīze. Ekspertu atzinumā secināts, ka parakstu /pers. F/ vārdā ekspertīzei iesniegtajā pirkšanas – pārdošanas līgumā nav izpildījusi pati /pers. F/ , bet kāda cita persona, atdarinot viņas parakstu.¹³⁶ Šis gadījums, autoresprāt, ir izteikts pierādījums tam, kā tiesai rīkoties, ja rokraksta ekspertīzes atzinuma secinājumos ir varbūtējs apgalvojums, kas nav kategoriskā formā un nav citu pierādījumu, kas varētu apstiprināt tos pašus faktus vai apstākļus, ko rokraksta ekspertīzes atzinums.

Kategoriska nolieguma pakāpei ir -4. konstatētās atšķirības ir raksturīgas, stabilas, un to daudzums veido tādu pazīmju kopumu, kas ir pietiekams kategoriskam nolieguma atzinumam, ka ierakstus/parakstus N vārdā nav izpildījis pats N, bet ir rakstījis kāda cita persona.¹³⁷

Analizējot tiesu nolēmumus, autore secina, ka varbūtēja apgalvojuma vai varbūtēja nolieguma gadījumā, rokraksta ekspertīzes atzinums ir stingri jāvērtē kopsakarā ar citiem pierādījumiem. Šādu autores atziņu apstiprina arī Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments, pasakot, ka iespējamības formā izteiktam eksperta atzinumam lietā ir tikai tāda nozīme, ka tas ļauj spriest par citu tādu pierādījumu ticamību, kas norāda, ka parakstu izpildījusi konkrēta persona. Proti, ja ir šādi citi pierādījumi attiecībā uz konkrētu personu, tad eksperta atzinums, ka parakstus, iespējams, izpildījusi šī persona, netieši pastiprina šo citu pierādījumu ticamību. Tomēr tādā gadījumā jābūt šādiem citiem pierādījumiem, jo iespējamības formā izteikts pierādījums pats par sevi nepierāda, ka parakstu izpildījusi konkrēta persona.¹³⁸

¹³⁶ Valmieras rajona tiesas 2017.gada 6.aprīļa spriedums lietā Nr. C-0099-17/7, 14.1.1.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

¹³⁷ Valsts tiesu ekspertīžu birojs. Piecu pakāpju secinājumu skala. Pieejams: <https://lvportals.lv/wwwraksti/LVPORTALS/ROKRAKSTS1.PDF> [skatīts 07.04.2019.].

¹³⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009.gada 3.marta spriedums lietā Nr. SKA – 48/2009. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativais-process/administrativais-process-tiesa/pieradijumi> [skatīts 19.04.2019.].

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Apkopojot pieejamajos avotos atrodamo informāciju, var secināt, ka rokraksta ekspertīzes aizsākumi ir meklējami jau 1897.gadā Alfonsam Bertijonam izveidojot rokraksta elementu katalogu. Latvijas teritorijā par rokraksta ekspertīzes attīstību var runāt, sākot ar Zinātniskā tiesu ekspertīzes kabineta izveidošanu 1921.gadā, kurā rokraksta ekspertīze bija viena no vadošajām ekspertīzēm. Vēlāk šī kabineta darbību pārņēma Valsts tiesu ekspertīžu birojs, nodrošinot rokraksta ekspertīzes vispārēju attīstību, pilnveidojot izpētes metodes, garantējot ekspertu piemērotu kvalifikāciju, kā rezultātā veikto rokraksta ekspertīžu skaits ir samazinājies, tomēr saglabājot augsto noslogotību katram rokraksta ekspertīzes ekspertam, piemērojot “ēnu” eksperta praksi.
2. Kriminālistikā rokraksta ekspertīzes definējumā ietverti ekspertīzes īstenošanas jautājumi- apstiprinātas metodes, likumsakarības, bet kriminālprocesa aspektā, ekspertīze tiek definēta kā izmeklēšanas darbība, ar mērķi noskaidrot kriminālprocesam nozīmīgu informāciju, ko var sniegt tikai kriminālistikā izstrādātās metodes, un ievērojot KPL normas. Pateicoties pielietotajām likumsakarībām eksperts varēs atbildēt uz ekspertīzē izvirzītajiem jautājumiem. Tas liek secināt, ka neskatoties uz kriminālistikas un kriminālprocesa dažādajiem izpētes aspektiem, to mērķi ir savā starpā saistīti un viens otru papildina, nodrošinot taisnīgu tiesisko attiecību nodrošināšanu procesā.
3. Grafoloģija un rokraksta ekspertīze var pētīt rokrakstu kā vienu objektu, tomēr ar dažādiem uzdevumiem. Rokraksta ekspertīzi regulē KPL normas no kriminālprocesa viedokļa un tajā ir jāievēro kriminālistikā noteiktās pielietojamās metodes eksperta atzinuma sniegšanai.
4. Ņemot vērā atšķirīgo ekspertīzes jēdzienu, arī tiesu ekspertīžu klasifikācija būs atšķirīga. Kriminālprocesā ekspertīzes klasificē pēc saistības ar pašas ekspertīzes procesa izpildi, kamēr kriminālistika vērtē ekspertīzē pētāmās likumsakarības pēc ekspertīzē pētāmā objekta.
5. Juridiskajā literatūrā un praksē tiek norādīts, ka pierādījumam ir jābūt kategoriskā formā, lai tas būtu ticams kā pierādījums. Ņemot vērā to, ka rokraksta ekspertīzes atzinums var būt sniegts varbūtējā formā, tas nevarētu tikt atzīts par pilnvērtīgu tiešo pierādīšanas līdzekli kriminālprocesā, bet gan kā netiešais pierādījums.

6. Rokraksta ekspertīzes attiecināmība ir jāizsecina tiesai, vadoties pēc rokraksta ekspertīzes atzinuma, eksperta liecībām un krimināllietā pierādāmo apstākļu savstarpējās saistības, un vai šai saistībai ir būtiska nozīme procesā. Varbūtēja secinājuma gadījumā ir jāvērtē tas, vai secinājums ir vairāk kategorisks apgalvojums, vai arī tomēr vairāk kategorisks noliegums. Tiesa nevar nevērtēt rokraksta ekspertīzes atzinumu varbūtējās secinājuma formas dēļ.
7. Visi pierādījumi jāvērtē savstarpējā saistībā, kā to nosaka KPL 128.p.2.d., neatkarīgi no tā vai atzinums ir pamatots ar piecu vai deviņu pakāpju secinājumu skalu. No tā var secināt, ka tikai tiesas vērtējums par visiem kriminālprocesā iegūtajiem pierādījumiem norādīs to, kuri pierādījumi būs piemērojami.
8. Kopumā kriminālprocesā ir jāpastāv pamatam, kāpēc būtu jāveic rokraksta ekspertīzi, kāpēc, lai tās atzinums, būtu attiecināms uz attiecīgo kriminālprocesu. Rokraksta ekspertīzes atzinuma attiecināmību var ietekmēt tas, kādus jautājumus procesa virzītājs liek atbildēt ekspertam. Ja procesa virzītājs nespēs dot ekspertam salīdzinošos paraugus, eksperts var nespēt atbildēt uz procesa virzītāja uzdotajiem jautājumiem, vai arī mēģinot atbildēt uz tiem, var taisīt nepareizu atzinumu, kas var attiecīgi novest pie ekspertīzes atzinuma neattiecināmības.
9. Vērtējot rokraksta ekspertīzes atzinuma pieļaujamību, jāvērtē katrs no pieļaujamības kritērijiem. Nepareizas kritēriju izpratnes un izvērtēšanas gadījumā, pilnībā pieļaujams eksperta atzinums, var tikt atzīts kā nepieļaujams un novest pie netaisnīgas krimināltiesisko attiecību noregulēšanas.
10. Vērtējot rokraksta ekspertīzes atzinuma ticamību, varbūtēja apgalvojuma vai varbūtēja nolieguma gadījumā, rokraksta ekspertīzes atzinums ir stingri jāvērtē kopsakarā ar citiem pierādījumiem.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Literatūra:

1. Autoru grupa profesora A.Kavaliera vadībā, Kriminālistika. Mācību grāmata. Pirmā daļa. Kriminālistiskā tehnika. Rīga: LPA, 1999.
2. Bērziņš G. Plāno veidot vienotu tiesu ekspertīžu centru. Jurista vārds, 2014, Nr. 39 (841). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/265351-plano-veidot-vienotu-tiesu-eksperitu-centru/>. [skatīts 10.05.2019.].
3. Birznieks J. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Multineo, 2008.
4. Dombrovskis R. Kriminālistikas teorētiskie pamati. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2003.
5. Ernstsons E. Eksperta atzinums kā viens no pierādījumu veidiem. Jurista Vārds, 2004, Nr. 13 (318). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/86578-eksperta-atzinums-ka-viens-no-pieradijumu-veidiem/> [skatīts 11.05.2019.].
6. Evardsons A. Kriminālistikas tehniskie līdzekļi. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2007.
7. Indulēns I. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne, 1978.
8. Kangars A. Krimināltechniskās izmeklēšanas metodes. Pieejams: <http://dom.lndb.lv/data/obj/file/16604505.pdf> [skatīts 19.04.2019.].
9. Kavalieris A., Soņeva Z., Teteris O., Volksons V., Bebris G., Evardsons A. Tiesu ekspertīze Latvijā. Rīga: LPA, 1996.
10. Konovalovs J., Bebris G. Krimināltiesisko ekspertīžu kvalifikācija. Rīga: LPA, 2000.
11. Latviešu Konversācijas vārdnīca IV. Rīgā: A.Gulbja apgādībā, 1931.
12. Latvijas Valsts Policijas Kriminālistikas pārvalde. Dokumentu tehnisko ekspertīžu nodaļa. Pieejams: <http://www.eksperitize.vp.gov.lv/index.php?sadala=5&ln=lv> [skatīts 2019.gada 3.aprīlī].
13. Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010.
14. Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970, 236.lpp.
15. Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001.
16. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000.
17. Riktēre G. Valsts tiesu ekspertīžu biroja teorētiskie un praktiskie aspekti. Jurista Vārds, 2012, Nr. 49 (748). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/253076-valsts-tiesu-eksperitu-biroja-teoretiskieunpraktiskie-aspekti/> [skatīts 11.05.2019.].
18. Roberts P., Zuckerman A. Criminal evidence. New York: Oxford University Press Inc., 2004.
19. Saferstein R. Criminalistics. An introduction to forensic science. Fifth edition. Prentice Hall Englewood Cliffs, USA, 1995.
20. Strada – Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002.
21. Teherovičs V., Nīmande E. Kriminālistika. Kurša lekciju konspekts. Māc. Līdzeklis. Rīga: 2008.
22. Tiesu eksperti apspriež un saskaņo izpētes metodes. Jurista vārds, 10.09.2013., Nr. 37 (788), 4.-5.lpp. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/259663-tiesu-eksperitu-apspriezi-un-saskano-izpetes-metodes/> [skatīts 11.05.2019.].

23. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2007.gada pārskats. Pieejams:http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2007.pdf [skatīts 19.04.2019.].
24. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2008. gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2008.pdf [skatīts 19.04.2019.].
25. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2008.gada pārskats. Pieejams:http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2008.pdf [skatīts 19.04.2019.]
26. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2009.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2009.pdf [skatīts 19.04.2019.].
27. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2011.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2011.pdf [skatīts 19.04.2019.].
28. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2012.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2012.pdf [skatīts 19.04.2019.].
29. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2013.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2013.pdf [skatīts 19.04.2019.].
30. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2014.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2014.pdf [skatīts 19.04.2019.].
31. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2015.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2015.pdf [skatīts 19.04.2019.].
32. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2016.gada pārskats. Pieejams: http://vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2016.pdf [skatīts 19.04.2019.].
33. Valsts tiesu ekspertīžu biroja 2017.gada pārskats. Pieejams:http://www.vteb.gov.lv/uploads/files/vteb_parskats_2017.pdf [skatīts 19.04.2019.].
34. Valsts tiesu ekspertīžu biroja gada pārskati. Pieejams: http://vteb.gov.lv/gada_parskati [skatīts 05.05.2019.].
35. Valsts tiesu ekspertīžu biroja metodiskie ieteikumi “Materiālu sagatavošana rokraksta ekspertīzei”. Pieejams:http://vteb.gov.lv/uploads/files/ieteikumi_re_15.pdf [skatīts 19.04.2019.].
36. Valsts tiesu ekspertīžu birojs “Ekspertīžu veidi”. Pieejams: http://vteb.gov.lv/ekspertizu_veidi [skatīts 19.04.2019.].
37. Valsts tiesu ekspertīžu birojs par rokrakstu ekspertīzi. Pieejams: http://vteb.gov.lv/par_rokrakstu_ekspertizi [skatīts 02.04.2019].
38. Valsts tiesu ekspertīžu birojs. Piecu pakāpju secinājumu skala. Pieejams; <https://lvportals.lv/wwwraksti/LVPORTALS/ROKRAKSTS1.PDF> [skatīts 07.04.2019.]
39. Valsts tiesu ekspertīžu birojs. Rokraksta ekspertīze. Pieejams: http://vteb.gov.lv/rokrakstu_ekspertize [skatīts 2019.gada 3.aprīlī].
40. Zauers A. Kriminālistiskā ekspertīze Latvijā laikmetu griežos. Rīga: LPA izdevums, 2001.
41. Балашов Д.Н., Балашов Н.М., Маликов С.В. Криминалистика. Москва. Инфра-М, 2005.
42. Безлепкин Б.Т. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации. 3-е издание. Москва, ТК Велби, 2003.
43. Белкин Р.С. Курс криминалистики. Москва; Юристъ, 1997.
44. Божьева В.П. Советский уголовный процесс-учебник. Москва, издатель-Юридическая литература, 1990.

45. Бурков И.В., Мурзиков А.В. Заключение эксперта как вид доказательств. Владимир, издательство Транзит-Икс, 2001.
46. Вандышев В.В. Уголовный процесс. Курс лекций. Санкт-Петербург, издательство Питер, 2002.
47. Домбровский Р.Г. Основы судебного доказывания в уголовном процессе. Рига, издатель АФС, 2011.
48. Ищенко Е.П., Егоров Н.Н. Криминалистика для следователей и дознавателей. Москва, Контракт Инфра-М, 2013.
49. Кобликова А.С. Уголовный процесс. Учебник для вузов. Москва, издательство Норма, 2000.
50. Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе. Москва: Норма, 2008.
51. Спасович В.Д. О теории судебно-уголовных доказательств в связи с судоустройством и суопроизводством. Москва, ЛексЭст, 2001.
52. Терехович В.Н. Теория криминалистики. Общая часть. Рига, 2015.
53. Яблокова Н.П., Колдина В.Я. Криминалистика. Москва, Издательство Московского университета, 1990.

Normatīvie akti:

1. Civilprocesa likums: LR likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=50500>. [skatīts 19.04.2019.].
2. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LR likums. Pieņemts: 20.06.2018. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300107-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [skatīts 05.05.2019.].
3. Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieņemts 21.04.2005. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [skatīts 19.04.2019.].
4. Moldovas Republikas Kriminālprocesa likums. Pieejams: http://www.seepag.info/download/rep_moldova/Criminal%20Procedure%20Code%20R M.pdf [skatīts 05.05.2019.].
5. Tiesu ekspertu likums: LR likums. Pieņemts 11.02.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=280576>. [skatīts 19.04.2019.].
6. Уголовно-процессуальный кодекс РФ. Статья 196. Обязательное назначение судебной экспертизы. Доступно: <https://www.zakonrf.info/upk/196/> [осмотрено 05.05.2019.].

Juridiskās prakses materiāli:

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2017.gada 30.maija lēmums lietā SKK – 60/2017, 4.7.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2017> [skatīts 19.04.2019.].
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2018.gada 5.jūlija lēmums lietā Nr. SKK – 316/2018, 7.9.,7.10.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2018> [skatīts 19.04.2019.].
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015.gada 23.septembra lēmums lietā SKK 297/2015. Pieejams:

- <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/11nodala-specialas-izmeklesanas-darbibas-210-234pants> [skatīts 19.04.2019.].
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017.gada 10.augusta lēmums lietā Nr. SKK- 282/2017. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminallikuma-vispariga-dala/ii-nodala-noziedzigs-nodarijums> [skatīts 19.04.2019.].
 5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009.gada 3.marta spriedums lietā Nr. SKA – 48/2009. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativais-process/administrativais-process-tiesa/pieradijumi> [skatīts 19.04.2019.].
 6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 12.oktobra lēmums lietā Nr. SKK – 579/2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2006> [skatīts 19.04.2019.].
 7. Kurzemes apgabaltiesas 2017.gada 20.jūnija spriedums lietā Nr. KA02-0001-17/6. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
 8. Latgales apgabaltiesas 20.02.2014. spriedums lietā Nr. 12181002209. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 12.04.2019.].
 9. Latgales apgabaltiesas 2018.g. 31.jūlija spriedums lietā Nr. CA-0152-18. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>. [skatīts 19.04.2019.].
 10. Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018.gada 17. maija spriedums lietā Nr. CA-0045-18. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
 11. Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018.gada 31.jūlija spriedums lietā Nr. CA-0152-18. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
 12. Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 28.septembra spriedums lietā Nr. CA-1379-17/7. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
 13. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2017.gada 15.septembra spriedums lietā Nr. CA-0063-17/14, 12.2.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
 14. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2017.gada 13.novembra spriedums lietā Nr. KA04-0160-17/23. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
 15. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2017.gada 20.decembra spriedums lietā Nr. KA04-1214-17/23. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
 16. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 2018.gada 22.marta spriedums lietā Nr. KA04-0189-18/23, 10.2.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>. [skatīts 19.04.2019.].

17. Administratīvās rajona tiesas 2013.gada 20.decembra spriedums lietā Nr. A420274113. Pieejams: file:///C:/Users/veron/Downloads/Anonimizets_nolemums_137901.pdf [skatīts 19.04.2019.].
18. Jelgavas tiesas 2017.gada 29.maija spriedums lietā Nr. C30374914. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
19. Jēkabpils rajona tiesas 2018.gada 8.janvāra spriedums lietā Nr. K16-0031-18/4. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
20. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2017.gada 15.maija spriedums lietā Nr. K68-0279-17/23. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
21. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2018.gada 19.jūlija spriedums lietā Nr. C-0297-18/25, 8.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
22. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2017.gada 20.marta spriedums lietā Nr. K30-0212-16/16. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
23. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2018.gada 27.februāra spriedums lietā Nr. C1803-18/9. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
24. Valmieras rajona tiesas 2017.gada 6.aprīļa spriedums lietā Nr. C-0099-17/7, 14.1.1.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].
25. Zemgales rajona tiesas 2018.gada 15.jūnija spriedums lietā Nr. K73-0592-18/47. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [skatīts 19.04.2019.].

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs "Rokraksta ekspertīze" izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniska kopija atbilst izdrukai.

Autore: *Veronika Irtiševa (vi16005)*

Rekomendēju / nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba vadītāja: *Doc. Elita Nīmande*

Recenzents:

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā

2019.g. ____ . ____ .

_____.

Sekretāra(-es) paraksts

Bakalaura darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2019.g. ____ . ____ ., prot. Nr. ____ , un novērtēts ar atzīmi ____ (____).

Komisijas sekretārs (-e) _____.